

ԱՎԱՆԴԱԿԱՆ ԱՂՈԹՔՆԵՐԸ ԶԱՎԱԽՔԻ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԱՐՎԵՍՏՈՒՄ

ԶԱՎԵՆ ԹԱԳԱԿՉՅԱՆ

Զավախահայության բնակատեղիներում 20-րդ դարում իրականացված գիտարշավների ժամանակ հավաքված նյութերը փաստում են, որ տեղի ժողովրդական երգարվեստի անկապտելի մասը հանդիսացող հոգևոր աղոթքները բաժանվում են երկու խմբի՝

1 հայոց Պատարագամատույցի ժամանակ հնչող երգերի ժողովրդայնացված տարբերակներ,

2 բանասացների հորինած երաժշտախոսքային կառույցներ:

Առաջին խմբի մեր գրանցած երեք օրինակից՝ «**Հայր մեր**» Տերունական աղոթքը, միայն խոսքային կառույցով է հիշեցնում Ն. Թաշճյանի գրառած տարբերակները, սակայն եղանակավորմամբ՝ Հովսեփ Սահակյանի երգածը տարբեր է և արժևորվում է որպես ինքնուրույն հորինվածք: Խմբի մյուս օրինակը՝ եկեղեցական աղմկային նվագարաններից քշոցներին միտված «**Ամեն... Օրհնեսցի և սրբեսցի**» աղոթքն է: Այն անեղանակ տարբերակով կիրառվել է եկեղեցական արարողակարգերում, և մեր գրանցած եղանակավոր տարբերակը գալիս է լրացնելու բաց թողնվածը: Նույն խմբի «**Տեր ողորմյա**» աղոթքը համեմատվել է Ն. Թաշճյանի գրառած մեկ տասնյակից ավելի տարբերակների հետ և խոսքային ու եղանակավորման հատկանիշներով էականորեն տարբերվում է և մոտ է հայոց վիպերգերին ու վիպաքնարական ասքերին:

Մեր հավաքածուի երկրորդ խմբում ներառված՝ բանասացների ստեղծված 11 աղոթքներն իրենց եղանակավորմամբ երկու դրսևորում ունեն: «Հող էիր...», «Տեր օղորմյա», «Քրիստոս մտավ պարտեզ», «Որդի Աստծուն» և «Մեղայ Աստծու» նմուշները բնորոշվում են **hipo դորիական, hipo իոնական անիենակետ** ձայնակարգերում ընթացող հնչերաներգով ու **2, 06, 07, (նաև 05)** աստիճանների հիմնաձայնով ավարտվող **kadans**-ային դարձվածքներով, ինչը մեր համոզմամբ սոսկ **ջավախքյան** հատկանիշներից է: Դրանցում ասերգային շեշտավորում ունեցող առոգանացված խոսքը հիմնականում շարադրվում է **վանկային** ոճում և մաքուր **kvarta** հնչյունաձավալ է ընդգրկում:

Այս շարքի՝ «**Օհ, ի՛նչ սարսափ տիրեց**», «**Փրկիչներ գան...**», «**Ալելույա... Տեր Քրիստոս**», «**Ճրագ, ճրագ ճշմարիտ**», և «**Ճրագները վառեցին**» աղոթքները, հանդարտ, պատմողական շարադրանքով նման են հայոց վիպաքնարական ասքերին: Դրանք հիմնականում շարադրված են **խառը՝** վանկային-ներվանկային-զարդոլորուն ոճում և մասամբ ընդգրկում են **melizm**-ներով հարուստ բազմահնչյուն կառույցներ: Այս խմբի աղոթքներից 4-ը շարադրված են **էոլական** ձայնակարգերում: Մեղեդիները, որ առավելապես երգային կերտվածք ունեն, հեշտ հիշվող են:

Բանալի բառեր – Զավախք, ժողովրդական երգարվեստ, հոգևոր երգ, աղոթք, զարդոլորուն ոճ, հնչյունաձավալ, վիպաքնարական ասք:

Հայոց եկեղեցական ծիսակարգ ներմուծված աղոթքներին զուգահեռ՝ առօրյա կենցաղում լայն տարածում են ունեցել նաև երգվող աղոթքների ժողովրդական տարբերակները: Դարերի խորքից գալով, դրանցից շատերն ավանդաբար փոխանցվել են սերնդե սերունդ և հասել մինչև մեր օրերը:

Ճակատագրի բերումով հայտնվելով դժվարին կամ անելանելի կացության մեջ և Բարձրյալի զորությանն ապավինելով՝ հայ հավատացյալը դիմել

և ներկայումս էլ դիմում է արարիչ Հայր Աստծուն, նրա Հիսուս Որդուն, Սուրբ Կույս Մարիամին, ինչպես նաև այլ սրբերի՝ հայցելով նրանց օգնությունն ու հովանավորությունը: Ժողովրդի առօրյա կյանքում կիրառվող աղոթքները ստեղծվել են տարբեր հեղինակների կամ ժողովրդի պարզ ներկայացուցիչների կողմից և միտված են ժամանակին բնորոշ հոգսերը, խնդիրներն ու աղոթողի ապրումները լսելի դարձնելու ամենակարող Աստծուն: Դրանց մի զգալի մասը գրական սկզբնաղբյուր ունենալով՝ աղերսվում է Աստվածաշնչի կամ Նարեկացու սրբացված Մատյանի հետ¹, որոնք հանրությանը հասու են դարձել գրագետ հոգևորականության միջոցով: Ժողովրդի կենցաղ ներթափանցած սաղմոսներից շատերը հաճախ որոշակի փոփոխություններ են կրել՝ գրաբարյան անհասկանալի բառերն ու արտահայտությունները փոխարինվել են ժողովրդին հասկանալի բառամթերքով, բարբառային արտահայտություններով, հավատացյալների հորինած հավելումներով:

Ժողովրդական աղոթքների գրառման խնդրում առանձնակի հետաքրքրություն է ցուցաբերել Կոմիտասի արժանավոր հետևորդ Միհրան Թումանյանը: Նրա «Հայրենի երգ ու բան» քառահատոր հավաքածուն ընդգրկում է Արևմտյան Հայաստանի Կյուրիների, Մալաթիայի, Խարբերդի, Կեսարիայի, Իզմիրի, Տիգրանակերտի, Վանի շուրջ 50 ժողովրդական աղոթքի **միայն բանահյուսական** տեքստ²: Ցավոք, Մ. Թումանյանի եղանակավոր աղոթքներ գրառելու հետևողական պրպտումները դրական արդյունք չեն ունեցել³:

ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի ժողովրդական երաժշտության բաժնի՝ Զավակսբում ավանդական երաժշտարվեստի նմուշներ ձայնագրելուն միտված 1967, 1970 և 1999 թթ. գիտարշավների ընթացքում⁴ պեղվել և գրանցվել են ինչպես հայ եկեղեցու Պատարագի ընթացքում կատարվող աղոթքների տարբերակներ («Հայր մեր», «Տեր ողորմյա», «Սուրբ Եսթեր բարեխոսության», «Ամեն...Ալելույա... Օրհնեսցի եւ սրբեսցի»), այնպես էլ հավատացյալների կողմից հորինված 11 հոգեպարար աղոթքի երգվող նմուշ:

«Հայր մեր» Տերունական աղոթքի 1967-ին Ախալքալաքի Վարևան գյուղի 73-ամյա քահանա Հովսեփ Սահակյանից ձայնագրած օրինակի եղանակավորման հատկանիշները պարզելու համար հարկ եղավ այն համեմա-

¹ Թումանյան Մ., Հայրենի երգ ու բան, հ. 2, Երևան, 1983, էջ 409:

² Տե՛ս Թումանյան Մ., Հայրենի երգ ու բան, հ. 1, Իզմիր – 137, հ. 2, Կյուրին, թիվ 281-297 (17 նմուշ), Մալաթյա – 364-368 (5 նմուշ), Խարբերդ – 381-391 (11 նմուշ), Կեսարիա – 431-442 (12 նմուշ), հ. 3, Տիգրանակերտ – 89-91 (3 նմուշ), հ. 4, Վան, երգիծական աղոթք – 305 (1 նմուշ):

³ Ներկայումս ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի Ա. Քոչարյանի անվան, ինչպես նաև Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի ժողովրդական երաժշտության կաբինետի ձայնագրաններում գրանցվել են Հայաստանի տարբեր շրջաններում ձայնագրված 3 տասնյակից ավելի երգվող ավետիսներ, որոնց հետ համեմատական քննությունը դուրս է մեր ներկա ուսումնասիրության շրջանակներից:

⁴ 1967 թ. Հայաստանի կոմպոզիտորների միության, Երևանի Կոմիտասի անվան պետական կոնսերվատորիայի և ՀԽՍՀ ԳԱ արվեստի ինստիտուտի միացյալ գիտարշավի ընթացքում գրանցվել է 3, 1970 թ. 2. Թագակյանի Ախալքալաքի շրջանի գիտարշավի ժամանակ՝ 7, իսկ Հ. Պիկիջյանի Ախալքալաք քաղաքում 1999 թ. գրանցվել է 5 երգվող աղոթք:

տել ՁԵՍՊ ժողովածուում Ն. Թաշճյանի գրանցած տարբերակների հետ: Պարզվեց, որ այն իր շարադրանքի ընդհանուր հատկանիշներով առավել մոտ է թաշճյանական էջ 48⁵-ի օրինակին (Տե՛ս թիվ 1 նոտային օրինակը):

Բանասաց Հովսեփ Սահակյանի երգած աղոթքի բանահյուսական տեքստը գրաբար շարադրանքից տարբերվում է՝ կան որոշ փոխակերպումներ, այդ թվում որպես վերջաբան բանասացն իր երգածին հավելել է, հաճախ հոգևոր երգերում հնչող **«Զի քո է արքայություն և զորություն և փառք, ամեն»** վերջաբանը⁶ (Տե՛ս թիվ 2 նոտային օրինակը):

Համեմատվող օրինակների ընդհանուր հատկանիշներից է եղանակավորման ասերգային բնույթին հատուկ ոճական **խառը՝ վանկային-ներվանկային** շարադրանքը, որտեղ գերական միահնչյուն վանկերն են⁷: Բանահյուսական կառույցի մտավոր հանգուցակետեր պարունակող շարադրանքը մեծապես նպաստել է նմուշի մեր կողմից բաղադրիչների՝ տողերի տրոհելու գործընթացին⁸: Համեմատվող օրինակներում հիմնական տարբերությունը ձայնակարգային և դրանցում կատարված ելևէջադարձումների զանազանությունն է: Այս առումով՝ թաշճյանական օրինակն ընթանում է քառալար հիմնառանցքով, Օ6 աստիճանն ընդգրկող **L4** (*լոկրիական*) ձևով և ընդգրկում է **oktava** հնչյունաձևավալ, իսկ բանասացի օրինակը շարադրված է **L4** (*էոլական*) ձևով, որտեղ հնչյունաձևավալը չի գերազանցում մաքուր **kvinta**-ի սահմանագիծը:

Նմուշների մեր կողմից կատարած երաժշտախոսքային տողատմամբ՝ թաշճյանական օրինակը 7-ատող բաժանում ունի, հավելյալ վերջաբան ունեցող բանասացի օրինակը նրանից 1 տողով ավելի է: Տողակապի ժամանակ կարևորվել են օրինակների 10-ից ավելի վանկեր ընդգրկող 4-րդ, 6-րդ, 7-րդ, ինչպես նաև բանասացի կողմից հավելված 8-րդ տողերը⁹, նաև հանգչող

⁵ **Թաշճյան Ն.**, ՁԵՍՊ, 1878-2012, ժողովածուում գրանցված են «Հայր մեր»-ի 4՝ էջ 48, 93, 130 և 267 տարբերակ, որոնցից էջ 130-ի օրինակը նույնությամբ կրկնում է էջ 48-ի տարբերակը:

⁶ Բերված օրինակում խոսքային կառույցների փոփոխությունները նկատի ունենալով՝ գրանցման ուղղագրությունը հարմար ենք նկատել շարադրել արևելահայերենի արդի ուղղագրությամբ: Բացի այս, նոտային տեքստից դուրս բերված խոսքային կառույցում տեքստային տարբերությունները ընդգծվել են շեղագրով:

⁷ Թաշճյանական օրինակում 75 վանկերից 63-ը, իսկ բանասացի օրինակում՝ 97-ից 89-ը 1 հնչյուն են պարունակում:

⁸ Ամբողջը բաղադրիչների՝ տողերի տրոհելու (*ուղղահայաց Ranghir-ի վերածելու*) սկզբունքը ՀՀ ԳԱԱ արվեստի ինստիտուտի «Հայ ավանդական երաժշտություն» մատենաշարում կիրառվող հիմնական դրույթներից է: Ի տարբերություն թաշճյանական առանց բաժանումների՝ միակտոր գրառումների, այն օգնում է երգարվեստի նմուշներն իրենց երաժշտաբանաստեղծական կառույցների տաղաչափական կերտվածքի յուրօրինակ շարադրանքն առավել հստակ ներկայացնելուն և ընկալելուն: Այսու, ամբողջը տողատելիս նկատի են առնվում և՛ բանաստեղծական կերտվածքի շարադրանքը, և՛ եղանակավորման սկսող, միջանկյալ և հանգչող կամ վերջավորող դարձվածքների դասավորյալ շաղկապումները:

⁹ Բանահյուսական տեքստի փոխակերպումների բերումով՝ բանասացի օրինակի երկար տողերից 4-րդն ընդգրկում է 14 (*թաշճ. 4-րդը՝ 12*), 6-րդը՝ 17 (*թաշճ. 6-րդը՝ 18*),

կամ վերջավորող դարձվածքների ձ/կ-երի հիմնաձայնով ավարտվող ելևէջադարձումների միմյանց մոտ տարբերակումները:

Եկեղեցական ծիսակարգում ուրույն տեղ են զբաղեցնում «Ամենայն պարագայք օրհնելիս» կատարվող աղոթքները: Այդօրինակ գրանցումներից է էթնոերաժշտագետ-բանահավաք Հռիփսիմե Պիկիջյանի՝ 1999 թ. Ախալցըխայի Սբ. Գրիգոր Լուսավորիչ եկեղեցում բանասաց Տեր Ռուբեն ավագ քահանա Սաղոյանից գրանցած «**Քռոցի օրհնությունը**»¹⁰: Այն ունի ոչ սովորական՝ 7-ամաս կառուցվածք (Տե՛ս թիվ 3 նոտային օրինակը):

Է (էղական) 3/4 ձ/կ-ում շարադրված աղոթքը բանասացը սկսում է «Ամեն...» բառով, որն իր եղանակավորմամբ ամփոփ նաև ավարտուն կառույց հանդիսանալով՝ ծավալվում է երաժշտական փոքրագույն բաղադրատարր հանդիսացող՝ **motiv-ի** սահմաններում և ընկալվում է որպես նախաբան: Սակայն, հայոց եկեղեցական երաժշտության մեջ «Ամեն»¹¹-ը որպես նախընթաց շարադրանք չի կիրառվում, այլ, սովորաբար, հնչում է որոշակի տեքստային շարադրանքից, հաճախ էլ ամբողջական կառույցներից հետո՝ որպես ամփոփում:

Աղոթքի սկզբում շարադրվելուց բացի, բանասացն «Ամեն»-ը, իմաստային ճիշտ կիրառությամբ, առանց որևէ փոփոխության շարադրել է նաև երրորդ մասից հետո՝ որպես 4-րդ մաս և երաժշտական ավելի ծավալուն տարբերակով՝ որպես եզրափակող՝ 7-րդ մաս: Այսպիսով, այն ձեռք է բերում և՛ նախընթաց, և՛ վերջնաբեր կրկներգի նշանակություն: Եթե առաջին և երկրորդ դրվագներում «Ամեն...» կրկներգն ունի շարունակություն ակնկալող $\frac{3}{4}$ ձ/կ-ի 3-րդ՝ դիմող ձայնով ավարտվող հարցական երանգ, ապա նրա վերջին անցումը, որպես ամբողջական կառույցն ավարտող 7-րդ մաս, սկսում է «Ամ» վանկին համապատասխանող երկարահունչ 4-րդ՝ դիմող ձայնով, այնուհետև քառորդ դադարից հետո շարադրվում է հիմնաձայնով եզերվող ($4''''''pauza''''/2''''''3''''2''''1''''''''p.$ ''''¹²) **վերջավորող kadans**-ային դարձվածքով:

7-րդը՝ 16 (թաշճ. 7-րդը՝ 15) բանասացի հավելած 8-րդ տողը՝ 19 վանկ:

¹⁰ Ըստ Կոմիտասի «...եկեղեցական քռոց, բուրվառ ու ծնծղաներ մեր ազգային **վայրենի** (հեթանոս ժամանակների) կյանքին արձագանքներն են...», 1941, էջ 64:

Քռոցը եկեղեցական արարողակարգում կիրառվող աղմկային նվագարաններից է, որը կիրառվում է Սրբազան պատարագի, ժամերգությունների, հոգևոր արարողությունների, ինչպես նաև որոշ ավանդական տոների, օրինակ՝ Նոր տարվա ծիսակարգում՝ ազդարարելով տոնի սկիզբն ու ավարտը և ունի չարխափան նշանակություն: Մանրամասն տե՛ս Հ. Պիկիջյան, Երաժշտությունը հայոց ավանդական առտնին և տոնածիսական կյանքում, Երևան, 2012, էջ 125:

¹¹ Ամեն - եկեղեցական աղոթքների վերջում (*նշանակում է*)՝ ասածի հաստատում – **ճշմարիտ է, այդպես է**, (բացականչություն) **թող այդպես լինի, համաձայն ենք** (իմաստով): Տե՛ս Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան. Խ. Ա. Երևան, 1969, էջ 53:

¹² Նոտային տեքստի մեր կողմից կիրառված համակարգում թվերով նշվել են ձ/կարգերի ձայնաստիճանները, դադարները նշել ենք „p., (pauza) տառով, իսկ նրանց տևողությունները հավելել ենք աջ վերնամասից նշված մեկ գծիկով՝ 1/16, երկու գծիկով՝ 1/8, 3 գծիկով՝ 3/16, 4 գծիկով՝ 1/4 տևողությունը և այլն:

Շարադրանքի 2-րդ և 5-րդ մասերը, որ հետևում են որպես 1-ին կրկներգ հանդիսացող «Ամեն»-ներին՝ ընկալվում են որպես 2-րդ կրկներգեր: Դրանցում «Ալելույա»¹³ բառը կրկնվում է 3 անգամ, որոնցից յուրաքանչյուրը երաժշտական մեկ նախադասություն է: Առաջին երկուսը, որ սկսող և հանգչող դարձվածքներից են կազմված և նույն ելևէջադարձումն ($4'''3'3'''/3''2''1''2''3'''''$) են պարունակում՝ ավարտվում են ձ/կ-ի 3-րդ աստիճանով և հարցական երանգ ունեն: Իսկ երրորդ «Ալելույան», որպես հաստատական ավարտ ունեցող վերջավորող $1'''2'''3''4''2'''1'''p'''''$ դարձվածք՝ եզերվում է հիմնաձայնով: 5-րդ մասում 3-րդ «Ալելույան» եղանակավորմամբ փոքր-ինչ պարզեցված՝ $1'''2'''4''2'''1'''p''$ շարադրանք ունի, որն աղերսվում է նրանից հետո ծավալվող եղանակավորման ընթացքի հետ:

Բանասացի ներկայացրած «Քշոց»-ի¹⁴ օրհնություն-աղոթքի գործողության կարգը շարադրված է 3-րդ մասում: Մենք այն տրոհել ենք երկու երկտողի: Առաջինը Սուրբ Խաչով ու Ավետարանով քշոցն աղոթելու գործողությունն է, որի եղանակավորումն ասերգային կերտվածք ունի, իսկ երկրորդը՝ ասվածն «Անվամբ Հոր և Որդվո և Հոգվոյն Սրբո» հավիտենից ամրագրելու խորհուրդն է շարադրում, որը եղանակավորմամբ առավել երգային է և, կադանսային դարձվածքի մասով նույն եղանակավորումն ունենալով 5-րդ մասի 3-րդ «Ալելույայի» հետ՝ նպաստում է մասերի միջև մեծապես կարևորվող փոխկապակցությանը:

Ամբողջական կառույցի 6-րդ մասը, որը հետևում է որպես 5-րդ մաս որակված 2-րդ կրկներգին, կրկնում է 3-րդ մասի վերջին երկու տողերի շարադրանքը՝ փոքր-ինչ փոխակերպելով խոսքային բովանդակությունն ու եղանակավորման շարադրանքը: Ինչպես նշել ենք, աղոթքն ավարտվում է որպես 7-րդ մաս նկատված «Ամեն...»-ի՝ վերջին-վերջավորող դարձվածքի ընդլայնված կադանսավորմամբ:

Որպես «Քշոցի օրհնություն»՝ աղոթքի եղանակավորումը պարզ է, հեշտ հիշվող և իր կերտվածքով մոտ է պատմողական շարադրանք ունեցող հայոց վիպերգերին: Աղոթքի միաձայնակարգ կառույցն ընթանում է **վանկայինի** գերակայությամբ **խառը**՝ վանկային-ներվանկային ոճում: Ընդգրկում է փոքր հնչյունածավալ և ներառում է միայն էոլական ձ/կ-ի եռաքառալար հիմնառանցքի հնչյունները:

1967 թ. Ախալքալաքի Վարևան գյուղի քահանա Հովհաննես Սահակյանը «Հայր մեր» Տերունական աղոթքից բացի նաև երգել է իր ստեղծած «**Մայր սուրբ, ըսքանչելի լույսով**» աղոթքը, որի եղանակավորումը մոտ է նրա երգած «Տերունական աղոթք»-ին (Տե՛ս թիվ 4 նոտային օրինակը):

Ըստ սկսող, միջանկյալ, հանգչող կամ վերջավորող դարձվածքների և

¹³ Ալելու, ալելուիա, ալելույա (կրոնական արտահայտություն) - (1) **Փառաբանական օրհներգություն, օրհնաբանություն**, (2) **Թաղման օրհներգ, աղոթելու հրավիրում**: Ժամանակակից հայոց լեզվի բացատրական բառարան. հ. Ա, էջ 13:

¹⁴ Ըստ բանասացի՝ եկեղեցական ամենայն պարագայք՝ Սուրբ մեռնող, ջուրը, կնքվող անձը, նորածինը, նորապսակներին և այլք, օրհնելու-աղոթելու գործընթացներում՝ տեքստի «Քշոց» բառը փոխարինվում է աղոթվող պարագաների կամ անձանց անվանումներով:

բանահյուսական տեքստի բովանդակության ամբողջը բաղադրիչների տրոհելիս՝ աղոթքն արձակ բանաստեղծությանը բնորոշ անհամաչափ տողեր պարունակող 4 տան ենթ բաժանել, որոնցից առաջին երկուսը՝ 4, 3-րդը՝ 6, իսկ վերջինը 7-ատող շարադրանք ունեն։ Աղոթքի միջոցով հավատացյալը դիմում է երեք սրբերին. սկզբում՝ Տիրամորը, 2-րդ և 3-րդ տներում՝ Տեր Աստծուն, 3-րդ տան վերջում փառաբանումն ուղղվում է *երկնային Հիսուսին*, իսկ վերջին 7-ատողում, Հիսուսի հարության խորհուրդը փառաբանելով՝ բանասացը վերջնավարտի օրհնանքն ուղղում է և՛ Հորը, և՛ Որդուն և՛ Հոգուն Սրբույն հավիտյանս հավիտենից։ Ե՛վ Տերունական, և՛ այս աղոթքը բանասացը շարադրել է **Է4 ձ/կ-ում**¹⁵ ընդգրկելով հիմնականում հիմնառանցքի հնչյունները։ Այստեղ ասերգային ոճն առավել շեշտված է։ Երբեմն նույն հնչյունի անընդմեջ կրկնությունը ներառում է 6 և ավելի խոսքային միավոր, որն առավել հարիր է թիվ ասելուն՝ **թվեյաց երգերին**։ Երգային ելևէջադարձումներն աղոթքում շարադրվում են **վերջին-վերջավորող՝ 2'''2'''3'''1, 3'''3'''3'''p'''2'''1'''', 2'''3'''1'''', 2'''''3'''1'''''p'''** դարձվածքներում, որոնք, ինչպես երևում է ավարտվում են ձ/կ-ի հիմնաձայնով։

Մեր գրանցված 15 աղոթքից 5-ը շարադրված են **hipo**¹⁵ ձ/կ-երում։ Դրանցից «**Հող էիր արդեն և ի հող դարձես**» ննջեցյալներին միտված աղոթքը գրանցվել է 1967 թ. Ախալքալաքի Մեծ Կոնդուրա գյուղում, 74-ամյա բանասաց Հայկանուշ Կարոյանից։ Այն ընթանում է **hipo դորիական անհենակետ** ձ/կ-ում (Տե՛ս թիվ 5 նոտային օրինակը)։

Երգայնացված ասերգի ազատ ոճում շարադրված այս աղոթքն, ինչպես նախորդ օրինակում, սկսող և հանգչող դարձվածքների շղթայումների հիմքով, մեր տողատմամբ՝ տրոհվել է արձակ բանաստեղծությանը բնորոշ վանկերի անհամաչափ, անհանգ շարադրանք ունեցող 6 տողի։ Վանկային-ներվանկային ոճում նրա ընթացքն ընդգրկում է աղոթքների մեծ մասին հատուկ փոքր՝ **մաքուր kvarta** հնչյունաձևավալ։ Նմուշի եղանակավորման **բանաձևային** կառույցը հանգչող-վերջավորող դարձվածքներում ընդգրկում է ձ/կարգի **2, 06, 07, 1** ձայնաստիճանները, որոնք հանդես են գալիս հիմնաձայնով ավարտվող տարբերակումներով¹⁶։

Hipo ձ/կ-երում շարադրված մեր մյուս 4 օրինակները գրանցվել են 1970 թ. Ախալքալաքի Տուրցի գյուղում 55-ամյա բանասաց Սաթենիկ Կիրակոսյանից։ Դրանցից թիվ 6՝ «**Տեր, օղորմյա**»-ն շարադրված է նախորդ օրինակի նույն՝ **hipo դորիական անհենակետ** ձ/կ-ում։ Ձայնագրությունը, որ կատարվել է բանասացից աննկատ, նպաստել է նրա անկաշկանդ, ազատ շարադրանքին, որի շնորհիվ՝ այն 5 և ավելի բառերի ձգվածություն ունի։ Այդ ընթացքում երաժշտական նախադասություն կազմող հիմնական կորիզը

¹⁵ Hipo-ձայնակարգերում կարևորվում են հիմնաձայներից ցած դասավորված հիմնաձայն ձգտող 06, 07, երբեմն էլ 05 աստիճանները։ Վերջինս, երբեմն, առավել ընդգծված լինելով՝ ձեռք է բերում նեքևի դիմող ձայնի նշանակություն։

¹⁶ Նշված բանաձևային կառույցի տարբերակներից են ա.1'''1'''07'''06'''07'''1'''p''', բ.2'''1'''06'''07'''1'''p''', գ.2'''1'''07'''06'''07'''1'''1'''p''': Ներկայացված բանաձևային կառույցները պետք է ընդունել որպես հոգևոր աղոթքների **ջավախքյան** տիպային դրսևորում։

¹⁹ Ներվանկային կառույցի երկու, երեք կամ չորս հնչյուն ընդգրկող վանկերը թիվ 7-ում 3-ն են, կրկնակի ծավալ ունեցող թիվ 8-ում՝ 12-ը, իսկ թիվ 9-ում՝ ընդամենը 2-ը:

Նմուշն իր ոչ զգացմունքային՝ հանդարտ, պատմողական շարունակականությամբ նմանվում է այդօրինակ կերտվածք ունեցող հայոց վիպերգերին, որը տվյալ պարագային դրսևորվում է միջանկյալ դարձվածքներով միավորվող սկավոլ և հանգչող-վերջավորող կառույցների փոխկապակցությունների միջոցով: Դրանց բազմակի տարբերակված շղթայական համակցումներն էլ աղոթքի եղանակավորման հիմնական ատաղձն են կազմում: Նման շարադրանքը հանդիպում է Մեծն Ջիվանու կողմից վերակերտած և ջավախքիների մեջ լայն տարածում գտած, ժողովրդական սիրերգերից քիչ զանազանվող աշուղական սիրավեպերի պատմողական ընթացք բովանդակող նմուշներում:

Շարադրանքը ծավալվում է է5 (*էղական հնգալար*), առանց 6-րդ աստիճանի ձ/կարգում: Բնորոշ ելևէջադարձումներից է զարդահնչյուններով (*melizm*) հարուստ՝ 4''''''''5''7'3'4'3'''' դարձվածքը:

Այս նույն՝ է5 ձ/կ-ում է ընթանում Հ. Պիկիջանի 1999 թ. Ախալցխայում 79-ամյա բանասաց Գոհար Սրապյանից գրառած թիվ 11՝ «**Փրկիչներ զան...**» աղոթքը, որի եղանակավորման պատմողական հանդարտ ընթացակարգը նման է նշված օրինակին (Տե՛ս թիվ 11 նոտային օրինակը):

Աղոթքն իր բանաստեղծական տեքստին բնորոշ երգ-կրկներգ կառուցվածքային շարադրանքով և եղանակավորմամբ ինքնահատուկ կերտվածք ունի: Ինչպես այլուր, ամբողջը տրոհելու խնդրում, այստեղ էլ, նկատի են առնվել և՛ բանաստեղծական շարադրանքը, և՛ եղանակավորման սկսող և հանգչող-վերջավորող դարձվածքների շաղկապված միասնությունները: Աղոթքի խոսքային կառույցների հիմքով հստակ տարանջատվել են կրկներգային տողերը հիմնատողերից: Եղանակավորման սկսող և հանգչող-վերջավորող դարձվածքների շաղկապված միասնությունները նկատի ունենալով՝ ամբողջության մեջ երկտուն շարադրանք ունեցող այս օրինակի 1-ին տունը տրոհել ենք քառատողի, իսկ 2-րդը՝ հնգատողի, 1-ին կրկներգը՝ երկտողի, 2-րդը՝ եռատողի:

Նույն բանասացից գրանցած «**Ալելույա**» սկսվածքով թիվ 12՝ «**Տեր Քրիստոս, քո փառքդ մեծ է**» աղոթքն ընթանում է է4 ձայնակարգում և ընդգրկում է փոքր՝ *kvarta* հնչյունաձավալ (Տե՛ս թիվ 12 նոտային օրինակը):

Նմուշի երաժշտաբանաստեղծական կառույցի ազատ շարադրանքը տրոհել ենք ա) սկսվածքի, բ) կրկնակային տողերով հավելվող՝ անհամաչափ տողեր պարունակող երեք եռատողի և գ) նույնպես անհամաչափ տողերից կազմված, վերջնավարտ եղանակավորմամբ, երկտող շարադրանք ունեցող ամփոփող մասի: Ելևէջադարձման համակարգում կարևորվում են սկսվածքի «Ալելույա, ալելույա» խոսքերին համապատասխանող՝ 4''3''4''''3'' 2''1''2''3''''2''բ''/ 4''3''4''''3''2''1''2''3''''''2''1''''բ'''' ելևէջակարգերը, որոնք, որոշ տարբերակումներով, կիրառվում են որպես կրկնակային տողեր: Առաջին եռատողում կրկնակային տողը հետևում է տողերից յուրաքանչյուրին, որով շեշտվում է եղանակավորմամբ սկսվածքից փոխանցված, ամբողջական կառույցի համար նրա ելևէջադարձման կարևորությունը:

Բանասաց Գ. Սրապյանից Հ. Պիկիջանի ձայնագրած 4 աղոթքից «**Ճրագ, ճրագ, ճշմարիտ**»՝ թիվ 13 օրինակն առանձնանում է երկձայնա-

կարգ շարադրանքով: Այստեղ էլ, հիմնվելով շարադրանքի երաժշտաբանաստեղծական կերտվածքի հատկանիշների վրա, ամբողջը տրոհել ենք երեք՝ 6-ատող, 5-ատող, 5-ատող տների, որոնցից յուրաքանչյուրը, սկսվելով Ի3 (*եռալար հիմնառանցքով Իոնական-մաժոր*) ձ/կ--ում, ավարտվում է կիսատոն ցած Փ3 (*եռալար հիմնառանցքով Փոյուզիական մինոր*) ձ/կ-ում (Տե՛ս թիվ 13 նոտային օրինակը):

Նկատենք, որ ձ/կարգային զարտուղում-անցումը կայանում է նույն՝ **cis, d, e, fis, g, a** հնչյունաշարի **d-e-fis**-ից **cis-d-e** հիմնառանցք սահուն տեղափոխելու եղանակով: Նշենք նաև, որ շարադրանքի պատմողական-հանդարտ ընթացքը, որ Ջավախքի ժողովրդական հոգևոր աղոթքների կարևոր հատկանիշներից է, նրա երկձայնակարգ շարադրանքի բերումով՝ չի խաթարվում:

Մեր մյուս՝ «**Ճրագները վառեցին**» թիվ 14 աղոթքը, որ նույնպես գրանցվել է բանասաց Գ. Սրապյանից, յուրօրինակ է իր չափածո շարադրանքով և բովանդակության ոչ սովորական դրսևորումներով²⁰: Ըստ այդմ՝ ամբողջը տրոհել ենք միմյանցից հստակ տարանջատվող, տարաչափ՝ 4, 4, 3, 2, 5 տողեր պարունակող 5 տների: Ազատ, զարդահնչյուններով համեմված հանկարծաբանական շարադրաք ունեցող այս նմուշը տողատելիս՝ առանձնակի նշանակություն են ունեցել կառույցների հանգչող և վերջավորող դարձվածքները: Տրոհված 18 տողից **հանգչող** 7 (1, 5, 6, 10, 14, 15, 17) դարձվածքները հարցական բնույթի են և մեծամասամբ եզերվում են դիմող ձայնով, իսկ մնացյալ՝ 11 վերջավորող դարձվածքները, հաստատական ավարտի նշանակություն ունենալով՝ ավարտվում են հիմնաձայնով (Տե՛ս թիվ 14 նոտային օրինակը):

Աղոթքն ամբողջությամբ շարադրված է Է4/5 ձ/կ-ում: Սակայն առաջին քառատողն ընթանում է միայն Է4՝ քառալար հիմնառանցքով ձ/կ-ում՝ նպաստելով շարադրանքի հանդարտ պատմողական բնույթին: Ձ/կ-ի հնգալար հիմնառանցքը երևան է գալիս 2-րդ քառատողից և որպես եղանակավորման զարգացման բարձրակետ, քառատողի **սկսող դարձվածքում** բազմակի կրկնությամբ ընդգծվում է ձ/կ-ի 5-րդ աստիճանը՝ առաջացնելով դինամիկ լարում, որը հանդարտեցնելու գործոն են դառնում ոչ միայն կառույցի սկզբնատողի հանգչող՝ **5"64"54"p"**²¹ դարձվածքը, այլև 5-րդ դիմող ձայնից սկսող վարընթաց ելևէջարձումները: Մյուս 3-5 տներում շեշտվում է ձ/կ-ի 4-րդ՝ դիմող ձայնը, իսկ 5-րդ աստիճանը կիրառվում է զարդահնչյունի կարգավիճակով: Շարադրանքի հանգչող դարձվածքներից բանաձևային են 1-ին տողի՝ **3"2"3"4"p"** և 5, 10, 15, 17-րդ տողերի նրա տարբերակները,

²⁰ Հետևելով «Ճրագները վառեցին» աղոթքի խոսքային կառույցում տեղ գտած արտահայտությունների ընթացքին՝ կարելի է պատկերացում կազմել աղոթքներում արտահայտված տարաբնույթ միատիկ պատկերների, սովորական հավատացյալի աշխարհայացքում տեղ գտած երևույթների մասին, որոնց թվում, սակայն, գերական՝ Հայր Աստծուն, Մայր Աստվածածնին, նրա որդի Հիսուսին և այլ Սրբություններին միտված ողորմագին դիմելու և օգնություն ստանալու ակնկալիքն է:

²¹ Բերված եղանակավորման սխեմատիկ պատկերագրման մեջ մանր թվանշաններով տրված են զարդահնչյուն հանդիսացող **forschlag**-ները:

վերջավորող դարձվածքներից 2-րդ տողի՝ **3””2”1”1”p”** և նրա 3, 4, 7, 8, 9, 11, 12, 13, 16, 18-րդ տողերի տարբերակները: Խառը՝ վանկային-ներվանկային-զարդուլորուն ոճում շարադրված այս օրինակի բոլոր տներում հանդիպում են զարդուլորուն ոճին հատուկ գեղերգվող բազմահնչյուն վանկեր²², որը Զավախքի հոգևոր աղոթքներում սակավ է հանդիպում:

Այսպիսով, բանասացի ներկայացրած բոլոր 4 աղոթքների մեղեդիներն ինքնատիպ են, դարձումների մեջ համապատասխանում են խոսքային կառույցների հանգին ու շեշտին, հիշվող են, ունեն հաստատուն եղանակավորում և, թերևս, բանասացի կողմից էլ կրկին երգվելու պարագային՝ պետք է, որ ոչ էական փոփոխություններ կրեն:

Մեր ձայնադարանում պահվող Զավախքում գրանցված հոգևոր աղոթքներից վերջին երկուսը եկեղեցական պատարագի ընթացքում հնչող **«Տեր ողորմյա»**-ի տեղական տարբերակներ են: Ըստ այդմ՝ նախ դրանք համեմատել ենք Ն. Թաշճյանի գրանցած 13²³ տարբերակի հետ: Պարզվել է, որ մեր օրինակները և՛ եղանակավորմամբ, և թե՛ խոսքային շարադասությամբ, տարբերվում են թաշճյանական գրառումներից: 1970 թ. Վարևան գյուղում 63-ամյա բանասաց Անդրանիկ Հակոբյանից մեր գրանցած թիվ 93 **«Տեր ողորմյա»**-ի բանաստեղծական տեքստը մոտ է ՁԵՍՊ էջ 96-ի տարբերակին (Տե՛ս թիվ 15 նոտային օրինակը):

Ներկայացված թաշճյանական տարբերակի (ինչպես և նրա գրանցած բոլոր տարբերակները) բանաստեղծական տեքստը հանգավորված, չափածո շարադրանք ունի: Մեր տողատմամբ, այն **երեք 8-վանկ երկտողից** է կազմված, որոնցից առաջինում «Տեր ողորմյա» բառակապակցությունը կրկնվում է 4 անգամ, որն, ըստ Ն. Թաշճյանի (շարադրանքի վերջնամասի փակագծում) նշումի՝²⁴, հարկ է կրկնել երկտողերից հետո՝ որպես կրկներգ:

Բանասաց Ա. Հակոբյանի օրինակը, մեր տողատմամբ, բովանդակում է 7:7:8:14 և 8:8:8:8 վանկային կերտվածքով երկու քառատող, որոնք թաշճյանական գրառման նման հանգավոր շարադրանք ունեն: Հիշողության ծալքերում հոգևոր երգերից որոշ բառեր մտապահելով՝ բանասացն իր կատարման խոսքային տեքստում ներմուծել է իր մտապահած դարձվածներից մի քանիսը (*Չարթիր Աստված, ողորմյա... , զարթիր, զարթիր, ողորմյա*): Նա երգի եղանակավորումը շարահյուսել է թաշճյանական բոլոր գրառումների ձ/կ-ային կառույցներից տարբերվող՝ **Է/Դ 5** (*էղական-Դորիական-հնգալար հիմնառանցքով*) **օկտավային** ձ/կ-ում, որն ընդգրկելով մեծ **nona** հնչյունաձավալ՝ ձևավորել է հայոց տաղերգերին ու վիպերգերին բնորոշ

²² Զարդուլորուն ոճի բազմահնչյուն շարադրանք ունեն «Ճրագները վառեցին» աղոթքի 3-րդ տողի 3-րդ, 7-րդ տողի 8-րդ, 8-րդ տողի 2-րդ, 9-րդ տողի 2-րդ և 5-րդ, 12-րդ տողի 2-րդ, 13-րդ տողի 2-րդ, 16-րդ տողի 6-րդ, 17-րդ տողի 2-րդ վանկերը:

²³ Տարբերակները տե՛ս **Թաշճեան Ն.**, ՁԵՍՊ 1887-2012 էջ 59, 60, 61(2 նմ), 62, 63, 96, 98, 99, 100, 134, 135, 317:

²⁴ Թաշճյանական բոլոր 13 տարբերակների եղանակագիր գրանցումների վերջում՝ հիմնական մեղեդու 3-րդ կրկնության ավարտին, փակագծերում նշել է *Երրորդ անգամ Տեր ողորմեա* մակագրությունը, որով հորդորվում է կրկնել «Տեր ողորմեա»-ների քառապատկված կրկնությունը:

²⁵ Տե՛ս **Սաքելյան Ա.** *Էպիկա և էպիկոսական երգը հայկական ֆոլկլորում*, Երևան, 2018, էջ 122:

«Աստուծո երկիր պագանիմ առաջին քո, Տեր» երաժշտախոսքային հատվածը, որը ներկայացրել ենք երկտող շարադրանքով:

Եղանակավոր աղոթքն ունի երկձայնակարգ շարադրանք: Սկսվում է **hipo դ/Փ3** (*եռալար հիմնառանցքով դորիական-փոյուզիական*) ձ/կ-ում, ապա երկրորդ տողի հանգչող դարձվածքում թեթևակի շեղում է կատարվում դեպի նույն հիմնառանցքով անհենակետ **hipo Հ** (հարմոնիկ) ձ/կարգ: Շարունակության մեջ վերստին վերականգնվում է **hipo դ/Փ3** ձ/կ-ը՝ այս անգամ ցածր 4-րդ աստիճանով, որը դրսևորվում է առաջին հատվածի **վերջավորող** դարձվածքներում: Սուկ խոսքային կառույցին հետևող շարադրանքի 3-րդ հատվածում ձ/կ-ը մնում է անփոփոխ: Վերջնավարտի քառատողում, պահպանելով հիմնառանցքը՝ նախընթացին համադրվում է առաջին հատվածում հպանցիկ օգտագործված անհենակետ **hipo Հ** ձ/կարգը՝ որը հնչում է որպես շարադրանքը վերջավորող հիմնական ձ/կարգ: Նմուշի բնորոշ ելևէջադարձումներից առանձնանում են սկսող՝ **06'''2'''1'''**, կամ **1''2''3+''2''1'''**, և վերջավորող՝ **07'''2'''1'''p** դարձվածքները:

Ընդհանրացնելով վերը ներկայացված դիտարկումները, փաստենք, որ 20-րդ դարի Զավախքի ժողովրդական երգարվեստի անկապտելի մասը դարձած հոգևոր աղոթքները կարելի է բաժանել 2 խմբի՝ Հայոց Պատարագամատույցի արարողակարգերում հնչող նմուշների տարբերակների և ժողովրդական ասացողների հոգու խորքից բխող, նրանց կողմից հորինված աղոթքների եղանակավոր նմուշների: Առաջին խմբի մեր բերած երեք՝ օրինակից թիվ 2՝ «Հայր մեր» Տերունական աղոթքը միայն խոսքային կառույցով կարելի է թաշճյանական գրառումների էջ 48 տարբերակի վերակերպված տարբերակը համարել: Եղանակավորմամբ սակայն, և, հատկապես, ինքնահատուկ ելևէջակարգով, այն տարբեր է: Խմբի մեր մյուս թիվ 3 օրինակը՝ ամենայն պարագայք օրինելիս կատարվող «Ամեն...Ալելույա, ալելույա, ալելույա. Օրհնեսցի և սրբերսցի» քշոցի օրհնություն-աղոթքն է: Այն Ն. Թաշճյանի կողմից չի գրանցվել, սակայն հաճախ անեղանակ արտասանությամբ կիրառվում է ներկայիս Հայոց Առաքելական Եկեղեցու արարողակարգերում: Նրա մեր քննարկած եղանակավոր տարբերակը գալիս է լրացնելու բաց թողնվածը և հատկապես արժևորվում է իր լիարժեք ավարտվածությամբ, եղանակավորման ուրույն շարադրանքով, որը շարունակական ընթացքով կապակցված 7-ամաս կառույց է: Այս նույն խմբի մեր բերած օրինակները՝ թիվ 6 «Տեր օղորմյա»-ն» համեմատվել են Ն. Թաշճյանի գրանցած մեկ տասնյակից ավելի տարբերակների հետ: Այն, խոսքային և եղանակավորման շարադրանքով, էականորեն տարբերվում է թաշճյանական գրառումներից և ինչպես մեր այս խմբի մյուս նմուշներն, ունի ինքնահատուկ եղանակավորում ու աղերսվում է հայոց վիպերգերին ու վիպաքնարական ասքերին:

Երկրորդ խմբի հոգևոր աղոթքների մեր դիտարկած 11 օրինակները ելևէջադարձմամբ ու հատկապես ձ/կ-ային շարադասությամբ երկու դրսևորում ունեն: *Առաջինը*, որ բնորոշվում է **hipo դորիական**, կամ **hipo իոնական անհենակետ** ձ/կ-երում նրանց ընթացակարգով, որոնց յուրօրինակ հնչերանգ են հավելում կառույցների **հանգչող** կամ **վերջավորող** դարձվածքներ:

րում **2-րդ 06, 07**, երբեմն էլ, **05** աստիճանների հիմնաձայն ձգտող ելևէջակարգերը, մեր համոզմամբ հոգևոր աղոթքների սոսկ **ջավախքյան տիպային** առանձնահատկություններից պետք է համարել: Այդպիսիք հավաքածուում 5-ն են՝ թիվ 5՝ «Հող էիր...», թիվ 6՝ «Տեր օղորմյա, սիրտս օղորմյա», թիվ 7՝ «Քրիստոս մտավ պարտեզ», թիվ 8՝ «Որդի Աստծուն կենդանի» և թիվ 9՝ «Մեղայ Աստծու, մեղա» երգերը, որոնք ասերգային շարադրանք ունենալով՝ դեկլամացիոն շեշտավորումներ պարունակող առգանացված խոսքի կերտվածք ունեն: Դրանք հիմնականում շարադրվում են **վանկային** ոճում և փոքր՝ մաքուր **kvarta** հնչյունաձևով են ընդգրկում:

Ժողովրդի ստեղծած աղոթքների *երկրորդ խումբը*, որ 5 օրինակ է ընդգրկում (թ. 10՝ «Օհ, ի՛նչ սարսափ տիրեց», թ. 11՝ «Փրկիչներ գան...», թ. 12՝ «Ալելույա...Տեր Քրիստոս», թ. 13՝ «Ճրագ, ճրագ ճշմարի», թ. 14՝ «Ճրագները վառեցին»), իր հանդարտ, պատմողական շարունակականությամբ նմանվում է հայոց վիպաքնարական երգերին, նաև նմանօրինակ շարադրանք ունեցող աշուղական սիրավեպերի երգային հատվածներին: Դրանք հիմնականում ընթանում են խառը՝ **վանկային-ներվանկային-զարդոլորուն** ոճում, երբեմն ընդգրկելով զարդահնչյուններով հարուստ բազմահնչյուն **ելևէջադարձումներ**, որոնք նրանց եղանակավորումը դարձնում են գեղարվեստորեն հագեցված, բարձրարվեստ կերտվածքներ: Այս խմբի ջավախքյան աղոթքներից 4-ը (բացի *ԻՅ-ՓՅ ձ/կ-ային զարտուղում պարունակող՝* թ. 13՝ «Ճրագ, ճրագ ճշմարիտ» *աղոթքից*), ձ/կ-ային առումով շարադրվում են **էոլական-մինոր** ձ/կ-երում: Մեղեդիները, որ առավելապես երգային կերտվածք ունեն, դյուրըմբռնելի են և հեշտ հիշվող: Նրանց շարադրանքից ակնբախտորեն երևում է, որ մինչև մեզ ներկայացնելը, բանասացները վստահորեն տիրապետել են դրանց երաժշտաբանաստեղծական շարահյուսության առանձնահատկություններին և բազմիցս կիրառել Բարձրյալի հետ իրենց հաղորդակցական երկխոսությունների ընթացքում:

1. ՀԱՅՐ ՄԵՐ

Տերունական աղոթք
Կիրակեից ըստ կարգի

Andante

Ն.Թաշճեան ԶԵՄ 1878(2012) էջ 48

Հայր մեր, որ յերկինս
Սուրբ եղիցի անուն քո,
Եկեսցի արքայութիւն քո,
Եղիցի կամք քո,
որպէս յերկինս եւ երկրի.
Ձեռք մեր համապագայ տուր մեզ աշտոյ.
Թող մեզ ըզայրտիս մեր որպէս եւ մեր թողունք մերոց պարտապանաց,
Եւ մի տամիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկես ի չարէ:

Հայր մեր, որ յերկինս
Սուրբ եղիցի անուն քո,
Եկեսցի արքայութիւն քո,
Եղիցի կամք քո, որպէս յերկինս եւ երկրի.
Ձեռք մեր համապագայ տուր մեզ աշտոյ.
Թող մեզ ըզայրտիս մեր որպէս եւ մեր թողունք մերոց պարտապանաց,
Եւ մի տամիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկես ի չարէ:

2. ՀԱՅՐ ՄԵՐ

Տերունական ստորք

Զայնագրութ.՝ Մ. Մուրադյանի և Զ. Թազակչյանի
վերծանութ.՝ Զ. ԹազակչյանիԱԽՁ, ա-փ. 235-8, Ա-ք 1967,
գլ. Վարսան, բ-ց՝ Հովսեփ Մահակյան, 73 ա.

$\text{♩} = 210$

Հայր մեր, որ յեր զինս ես,
Սուրբ ե - ղի - ցի ա - նուն Բո,
Եկեսցէ արքայութիւն Բո,
Եղիցին կամք Բո՝ որ-ւալս յեր-ցինս եւ յեր-ցի քա:
(գ)Հաց մեր գիտնաւաւ գար քաղ զմեզ այսօր,
Եւ քոյ պարտիս մեր, որ-ւալս եւ մեծ քո զամբ
մե-րոնց պարտաւանաց,
Եւ մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկես
մեզ ի չարէ:
Զի քո է արքայութիւն եւ գործութիւն եւ փառք
յավիտեանս, ամէն:

Հայր մեր, որ յեր զինս ես,
Սուրբ եղիցի անուն Բո,
Եկեսցէ արքայութիւն Բո,
Եղիցին կամք Բո՝ որ-ւալս յեր-ցինս եւ յեր-ցի քա:
(գ)Հաց մեր գիտնաւաւ գար քաղ զմեզ այսօր,
Եւ քոյ պարտիս մեր, որ-ւալս եւ մեծ քո զամբ
մե-րոնց պարտաւանաց,
Եւ մի տանիր զմեզ ի փորձութիւն, այլ փրկես
մեզ ի չարէ:
Զի քո է արքայութիւն եւ գործութիւն եւ փառք
յավիտեանս, ամէն:

3. ԱՄՍԵՆ... ԱԼԵԼՈՒՅԱ...ՕՐՀՆԵՍՅԻ ԵՎ...

Եկեղեցական ամենայն պարագայք օրհնելիս կատարվող երգասացություն

Քչոցի (եկեղեցական, ծիսական նվագախումբ) օրհնություն

Չայնազյուր.՝ Հ. Պիկիշյանի,
վերծանուր.՝ Ջ. Թագակյանի.

ԱԻԶ, Հ.Պ.Ֆ.տ. 5ա-6, Վր. Հանրասկստ., ք. Ախալցխա
ք-ց.՝ Տեր Ռուբեն քահանա Մաղոյան, 50 տ.

♩ - 100

Ամ - մեն...

2

Ա - լե - լու - - լու, ա - լե - լու - - լու,

8

ա - լե - - - լու - լու:

10

Օրհ - նես - ցի և սըր - բես - ցի

14

Էլ - շա - ցես ալս նը - շա - նավ.

18

Սուրբ խաչն իմ ձեռ - բամ,

21

Ա - վե - տա - րա - նա - վըս և ա - վա - րիս շնոր - հիվ,

27

Ամ - առաք չոր և Որդ - վո և Հոգ - վայն Սըր - բա,

33

Այժմ և միշտ և հա - փ-տեանս հա - վի - տե-նից,

39

Ամ - մեն...

40

Ա - լե - լու - - լու, ա - լե - լու - - լու,

46

ա - լե - լու - լա:

48

Օրհ - նա - րյան և փառք քեզ

51

Եվ Որդ - վո և Հոգ - վույն Սբր - րո,

56

Այ - ժըմ և միշտ և հու - վի - աես - նըս հու - վի - աես - նից,

60

Ամ - - - մեն:

Ամեն...

Ալելույա, ալելույա, ալելույա:

Օրհնեսցի և սրբեսցի

Քչոցս այս նշանով:

Մորր խաչն իմ ձեռքում,

Ավետարանավս և ափսոսիս շնորհով.

Անուամբ Հօր և Որդվո և Հոգվույն Սբրո,

Այժմ և միշտ և հավիտեամս հավիտենից.

Ամեն...

Ալելույա, ալելույա, ալելույա:

Օրհնություն և փառք քեզ

Եվ Որդվո և Հոգվույն Սբրո,

Այժմ և միշտ և հավիտեամս հավիտենից...

Ամեն:

4. ՄԱՅՐ ՍՈՒՐԲ, ՍՔԱՆՉԵԼԻ ԼՈՒՍՈՎ

Չայնազրուր.՝ Մ. Մուրադյանի և Ջ. Թագակյանի,
վերամշակ.՝ Ջ. Թագակյանի

ԱԽՉ, տ. 235ա-4, Ա-ք 1967, գյ. Վարեան
բ-ց.՝ Հովհաննես Ասիական, 73 տ.

1 Մայր սուրբ, ըս - քան - չե - քի ըս - սով,
2 Որ երկ - նե - ցար, սու - զու - յեմք ըզ - քեզ,
3 Եվ ըզ - քեզ փա - րու - վո - րեմք ըզ - քեզ,
4 Տեր Աստ - ված, եր - կիր պա - զա - նեմ քեզ,
5 Տար մեզ, Տեր, գո - դոր - մու - քյուն քո,
6 Եվ գօրի - մու - քյուն պո,
7 Գե - տի քաց այ - սօր մեզ,
8 Տեր Աստ - ված, հարց մե - քաց,
9 Օրի - նյալ փա - րու - վար - յալ է ա - նուն քո, հա - վի - տյալս,
10
11 Ա - մեն:
12 Ար - ծու - նի ա - րու, Տեր, ըզ - գո - րքս այս խա - դու - դու - քյունք
13 և ա - նանց մե - ղաց,
14 Տար մեզ, Տեր, գո - դոր - մու - քյուն - նրա քո,
15 Եվ ըզ - քեզ - կու - քյուն - նրա քո,
16 Տար մեզ, Տե - րքս, փառք քեզ, Տեր Աստ - ված, հոգի - ցրմ մե - քաց,
17 Օրի - նեմ ըզ - քեզ, Տեր Աստ - ված, հար - ցրմ մե - քաց,

2
1-
8
18
8
19
8
20
8
21
8
22
8
23
8
24
8
25
8

Եվ փա - տու - վո - թեմ քեզ Հի - սուս երկ - նու - յին:
 Փառք հա - լա - քյուն քո, Տեր,
 Աստ - ված և Տեր, Հի - սուս Քրիս - տոս,
 Ի փառս Աս - տը - ծո, խո - րան մեր,
 Հի - սուս, կյունք տուր այ - սօր,
 Որ - դիդ և տուր, Հոգիդ տուր,
 Օրհ - նու քյուն, փառք Հոր և Որ - դուն և Հոգուն Սըր - բույն,
 Այժմ և միշտ և հա - վի տյունս հա - վի - տն - նից,
 Ա - մեն:

Մայր տուր, սքանչելի լուսով,
 Որ երկնեցար, սագայեմք գրեզ,
 Եվ գրեզ փառավորենք գրեզ,
 Տեր Աստված, երկիր պազանեմք քեզ,
 Տուր մեզ, Տեր, գողորմություն քո,
 Եվ գորհնություն գրո, գևաի բաց այսօր մեզ,
 Տեր Աստված, հարց մերոց,
 Օրհնյալ փառավորյալ և ամուն քո, հավիտյանս,
 Ամեն:

Արժանի սրա, Տեր, զգորս այս խաղաղությամբ և առանց մեղաց,
 Տուր մեզ, Տեր, գողորմությունս քո,
 Եվ գփրկությունս քո,
 Տուր մեզ, Տերս, փառք քեզ, Տեր Աստված, հարցն մերոց,
 Օրհնեմք գրեզ, Տեր Աստված հարցն մերոց,
 Եվ փառավորենք քեզ՝ Հիսուս երկնային:

Փառք հարության քո, Տեր,
 Աստված և Տեր, Հիսուս Քրիստոս,
 Ի փառս Աստծո, խորան մեր,
 Հիսուս, կյանք տուր այսօր,
 Որդիդ և Տուրք, Հոգիդ Տուրք,
 Օրհնություն, փառք Հոր և Որդուն և Հոգուն Սրբույն,
 Այժմ և միշտ և հավիտյանս հավիտենից,
 Ամեն:

5. ՀՈՂ ԷԻՐ ԱՐԴԵՆ ԵՎ Ի ՀՈՂ ԴԱՐՁԵՍ

Աղյուսիկի նմանակ

Ձայնագրող՝ Մ. Մուրադյանի և Զ. Թագակյանի
վերծանող՝ Զ. Թագակյանի

ԱԽՁ, տ. 237բ-12, Ա-բ 1967,
գյ. Մեծ Կոնդուրա, ք-ց.՝ Հայկանուշ Կարոյան, 74 տ.

100

Հող է - իր ար - դեն եւ ի հող դար - ձես...

Եվ ա - ղա - չեմ Ստեղ - ծողդ ա - մե - նի,

Բն - կալ եւ ան - գո զը - կալ - ժար - յալ հո - գի

Յոբն աս - տեղ - յոց լու - սե - դեն խո - ռան,

Ժո - ղովքն եմ սրբ - բոց լի խա - ղա - դու - քյան,

Հո - գով հե - գու - քյան, երկ - նից բա - րու - քյան:

Հող էիր արդեն եւ ի հող դարձես...
Եվ աղաչեմ Ստեղծողդ ամենի,
Բնեկալ եւ անգո զիրաժարյալ հոգի
Յոբն աստեղյաց լուսեղեն խորան,
Ժողովքն եմ սրբոց լի խաղաղությամբ,
Հոգով հեգության, երկնից բարության։

6. ՏԵՐ, ՕՂՈՐՄՅԱ

Չայնագրուր. և վերծանուր.՝ Ջ. Թագակչյանի

ԱԲԶ, տ. 267տ-9, Ա-ք 1970,

♩ = 100

գլ. Տուրցիս, բ-գ.՝ Սաթենիկ Կիրակոսյան

Տեր, օ-ղոր - մյա, սիր - տըս, օ - ղոր - մյա

Քրիս - տա, լար մեզ, Հի - սա, ա լար մեզ:

Այ, երկ - նա - վոր Աստ - ված օ - ղոր մյա ըզ մեզ,

Ով դու փրկ - կիչ աշ-խար - հի, Աստ - ված, օ - ղոր-մյա ըզ - մեզ,

Սուրբ Նր - յոր - դու-քյուն, մի Աստ - ված օ - ղոր-մյա ըզ մեզ:

Սըր - բու - հի Մա - ըի - տմ, ա - դաք - յա ըզ - մեզ,

Սուրբ Աստ - վա - ծա - ծին, ա - դաք - յա վա-սըն մեր,

Սուրբ կուս - կու - սա - մայք, ա - ղոր - յա վա - սըն մեր,

Մայր Կր-քիս - տո - սին, ա - դաք - յա վա - սըն մեր,

Մայր, Աստ - վա - ծա - յին շնոր - հաց, ա - ղոր - յա վա - սըն մեր,

Մայր, ա - մե - նայն մա - բուր, ա - ղոր - յա վա - սըն մեր,

Մայր, ա - մե - նայն օղ - ջա - խահ, ա - դաք - յա վա - սըն մեր,

Մայր, ա - մա - յառ, ա - ղոր - յա վա - սըն մեր,

27 Մույր, աճ - րիծ, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

29 Մայ - յող, սի - րե - լի, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

31 Մույր, — ըս քուն - չե - լի, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

33 Մույր ա - ու - ջին վեր - ջին, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

35 Կույս, ա - մե - նա - խա - նաքն, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

37 Կույս, գե-դար - րե - լի, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

39 Կույս, քա - լա - գե - լի, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

41 Կույս, կա - րող, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

43 Կույս, քա - րե - գուր, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

45 Կույս, հա վա - սա - լիմ, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

47 Ար - յեմ ար դա - լա - թյան, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

49 Ար - դար ի - մուս - տու - րյուն, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

51 Կույս, ա - մե - նա - խա - նաքն, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

53 Կույս, գեր - սր - գե - լի, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

55 Կույս, քա - լա - գե - լի, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

57 Կույս, կա - րող, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

50
 Կույս, հո - վո - տո - բիմ, ա - դոք - յո վա - սըն մեր,

61
 Ար - յեվ ար - դա - ռու - քյան, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

63
 Ար - դար ի - մաս - առ - քյուն, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

65
 Պատ - ճատ մե - բող խըն - դրու - քյուն, ա - դոք - յո վա - սըն մեր,

67
 Ա - նը - բու - գու - վո - բու - կուն, ա - դոք - յո վա - սըն մեր,

69
 Ա - նոք պատ - վա - կան, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

71
 Ան - ըն - դիր Աստ - ված - սրուշ - առ - քյուն, ա - դոք - յո վա - սըն մեր,

73
 Մարդ խար - երբ - դա - կան, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

75
 Աշ - տա - յակ Դավ - թի - ալ, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

77
 Վա - յա - դատ գե - դեն, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

79
 Տա - սր - նակ Ուխ - ախն, ա - դոք - յո վա - սըն մեր,

81
 Դու - նըն երկ - նից, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

83
 Ասք վա - տ - վոր - յան, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

85
 Ա - տող - ջու - քյուն հի - վան - դոց, ա - դոք - յո վա - սըն մեր,

87
 Ա - դա - մի մե - դա - վա - բաց, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

89 Մը - իի-բա - րե վըշտու - ցե - լոց, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

91 Օգ - նու-կան քիստու - նե - ից, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

93 Օգ - նու կան հո - գոց քա - յու-նի, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

95 Թա - գու-հի հր - քեշ - տա - կաց, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

97 Թա - գու-հի նա հա սե - տաց, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

99 Թա - գու-հի մար-տի - լա - սաց, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

101 Թա - գու - հի մար - գու - րե - ից ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

103 Թա - գու - հի — ա - տա - քե - լոց, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

105 Թա - գու - հի կու - տա - նաց, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

107 Թա - գու - հի ա - մե-նույն սըր - բոց, ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

109 Սըր - բու - հի Մար - յում, Հոր — մար - գու - րեդ ա - տա,

111 ա - դոք - յա վա - սըն մեր,

112 Գառ - նա հը-գոր, բա-նա-սըն մեզ աշ-խար - հի, ա - րե մե-եզ Տեր,



*խոսք - Քրիստոս, լուր մեզ,
Խոսս, արևի...*

Տեր, օղորմյա, սիրտս, օղորմյա
Քրիստոս, լուր մեզ, Հիսուս, ա լուր մեզ:
Այ, երկնավոր Աստված, օղորմյա զմեզ,
Ով դու Փրկիչ աշխարհի, Աստված,
օղորմյա զմեզ,
Սուրբ Երրորդություն, մի Աստված
օղորմյա զմեզ,
Սրբուհի Մարիամ, աղոթյա զմեզ,
Սուրբ Աստվածածին, աղոթյա վասն մեր,
Սուրբ Կուս-կուսանայք, աղոթյա վասն մեր,
Մայր Քրիստոսին, աղոթյա վասն մեր,
Մայր, Աստվածային շնորհաց, աղոթյա
վասն մեր,
Մայր, ամենայն մաքուր, աղոթյա
վասն մեր,
Մայր, ամենայն օգյալտե, աղոթյա
վասն մեր,
Մայր, անարատ, աղոթյա վասն մեր,
Մայր, անբիծ, աղոթյա վասն մեր,
Մայրդ, սիրելի, աղոթյա վասն մեր,
Մայր, սրանչևի, աղոթյա վասն մեր,
Մայր առաջին և վերջին, աղոթյա
վասն մեր,
Կույս, ամենախոնարհ, աղոթյա
վասն մեր,
Կույս, զեղարկելի, աղոթյա վասն մեր,
Կույս, բարեգեղի, աղոթյա վասն մեր,
Կույս, կարող, աղոթյա վասն մեր,
Կույս, քարեզուք, աղոթյա վասն մեր,
Կույս, հավատարիմ, աղոթյա վասն մեր,
Այն արդարության, աղոթյա վասն մեր,
Արդար իմաստություն, աղոթյա
վասն մեր,
Կույս, ամենախոնարհ, աղոթյա
վասն մեր,
Կույս, զերարգելի, աղոթյա վասն մեր,
Կույս, բարեգեղի, աղոթյա վասն մեր,
Կույս կարող, աղոթյա վասն մեր,

Կույս, հավատարիմ, աղոթյա վասն մեր,
Այն արդարության, աղոթյա վասն մեր,
Արդար իմաստություն, աղոթյա վասն մեր,
Պատճառ ներող խնդրության, աղոթյա
վասն մեր,
Ամբագավորական, աղոթյա վասն մեր,
Անոր պատվական, աղոթյա վասն մեր,
Աննդիլ Աստվածաշատություն, աղոթյա
վասն մեր,
Մարդ խորհրդական, աղոթյա վասն մեր,
Աշտարակ Դավիթի, աղոթյա վասն մեր,
Վալադտ գեղեն, աղոթյա վասն մեր,
Տապանակ Ուխտին, աղոթյա վասն մեր,
Դուռն երկնից, աղոթյա վասն մեր,
Անք փառավորյան, աղոթյա վասն մեր,
Առաջություն հիվանդաց, աղոթյա
վասն մեր,
Աղամի մեղավորաց, աղոթյա վասն մեր,
Մխիթարե վշտացելոց, աղոթյա
վասն մեր,
Օգնական քրիստոնեից, աղոթյա վասն մեր,
Օգնական հոգոց քարանի, աղոթյա
վասն մեր,
Թագուհի երեշտակաց, աղոթյա վասն մեր,
Թագուհի նահապետաց, աղոթյա վասն մեր,
Թագուհի մարտիրոսաց, աղոթյա վասն մեր,
Թագուհի մարգարեից աղոթյա վասն մեր,
Թագուհի առաքելոց, աղոթյա վասն մեր,
Թագուհի կուսանաց, աղոթյա վասն մեր,
Թագուհի ամենայն Սրբոց, աղոթյա
վասն մեր,
Թագուհի երկնի և երկրի, աղոթյա վասն մեր,
Սրբուհի Մարյամ, Հոր մարգարեդ ասա,
աղոթյա վասն մեր,
Դառնաս հզոր, բանասն մեզ աշխարհի,
արե մեզ Տեր,
Դառնաս հզոր, բանասն մեզ աշխարհի,
օղորմյա, հաս մեր:

Տեր ողորմեա, Տեր ողորմեա,
Տեր ողորմեա, Տեր ողորմեա:
Արի Աստուծ հարցն մերոց,
Որ ապավնեղ ես ներելոց,
Հաս հոգնություն ծառայից քոց,
Լեր օգնական ազգիս Հայոց:

7. ԶՐԻՍՏՈՍ ՄՏԱՎ ՊԱՐՏԵՁ

Հայնազրուք. և վերձանութ.՝ Ջ. Թագակչյանի

ԱԽԶ, տ. 267ա-12, Ա-ք 1970, գ. Տուրցյա,

ր-ց.՝ Մարենիկ Կիրակոսյան, 55 տ.

$\text{♩} = 160$

5 Զրիս - տոս մը - ատվ սլոր-տեզ, չո - քե - ցով ու-ղորթ է - րով,
 6 է - կան բա - նե - ցին երե - ա - նե - քը
 7 Եր - կու - ցու - ցին ուն - քեզ, ծե - ծե - լով ատ - քե - ցին,
 8 Փա - ր - քե - ցին վրը մը - շին, ի - ցով վր - րա խա - չին,
 9 Չոր - սը օր վեր - վե - քե - ցին, վր - չով այր - առ - կե - ցին,
 10 է - դեմ - քով տը - ատ - հա - նե - ցին, ատ լուն Պի - դու - առ - սին,
 11 Եւ, խաչ վր - ճիւ կըզ - քե - ցին. ա - մեն:
 12 Ան - բա կու - զե պա - դու - հե ձայնն զա - մե - նե - սեան:
 13 Ըզ մե - զի՝ մե - ղը - աջ ա - զա - տեաց,
 14 Եվ ող - ջու - իռե - լով, ³ախ լե, ով Մու - թիւն կույս,
 15 Որ զա - մե-նայն ե - դի - ցի գործ - քով խոր - առ - կե - ցով,
 16 Ով զա-նով (ե)ս վըշ - տա-կե - ցով, հա - վա-տար-մե - ցե կու-տա քյաճը:
 17 Աստ - ված, մորդ ծը-նող և խոսող մը-նա - ցեք:
 18 Ըն - դու - նե - լի ա - րա պաշտ - պա-նա - քյան քա դա-վա-նան-քով, Մարք Աստ - վա-ձա - ծին:
 19 Մի ու մեզ, միշտ ուն - գամ վրը-կե ես զա - մե-նայն վր-տուն գից, ա - մեն:
 20 Օրե-նեալ, քեզ կա - դա - չեմ,

2
28

Հի - սուս, փրք - կե ուշ - խոտ - իրս, տ - մեն օր,

31

Հը - րեշ - տա - կըն Աս - տու - ծո, ին - ձի պա - հա - պան,

33

Լը - սե, օ - յը պա - հե, շիպ - գե կա - սա - վա - լե,

35

Է - կեր ես մեր լո - ճո - դեն, վեր ի գր - թու - թյուն,

38

Ով քաղ - ցրտ - կույ - սիս, սիրտ ի սրտ - տի, տ - ռի, տու Հի - սու - սի...

Փառք Հոր և Որդւոյն, և Հոգւոյն Աբր - բոյն, տ - մեն:

Քրիստոս մտավ պարտեզ, չոքեցավ աղոթք էրով,

Էկան բունցին հրեաները

Նրկացուցին անթեղ, ծեծելով տալեցին,

Փաքեցին վըր մշին, իջավ վրա խաչին,

Չորսր օր վերվերեցին, փշով պատկեցին,

Էդենքով արտահանեցին, տարան Պիղատոսին,

Կո, խաչ վճիռ կրեցին, ամեն:

Ամբես կուգե պաղսիե ձայնն գամենեսան,

Ձմեզի՝ մեղաց ազատեսաց,

Նվ ողջախոնյալ, ախ լե, ով Մարիամ Կույս,

Որ գամենայն եղիցի գործքով խորտակեցավ,

Ով գամով (հ)ափրշտակեցավ, հավատարմեցև կուսությամբ:

Աստված, մարդ ծնող և խաղաղ մնացեր:

Ընդունելի արա պաշտպանության քո դավանանքով, Մուրր Աստվածածին:

Մի առ մեզ, միշտ անգամ փրկել և գամենայն վտանգից, ամեն:

Օրհնեալ, յեզ կաղաչեմ,

Հիսուս, փրկե աշխարհս, ամենօր,

Հրեշտակն Աստուծո ինձի պահապան,

Ի սե օրը պահե, շիղգե կառավարե:

Էկեր ես մեր գմողեն, վեր ի գրոթյուն,

Ով քաղցրակույսիս, սիրտ ի սրտի, արի, առ Հիսուսի...

Փառք Հոր և Որդւոյն, և Հոգւոյն Սրբոյն, ամեն:

8. ՈՐԴԻ ԱՍՏԾՈՒՆ ԿԵՆԴԱՆԻ

Հայնազորուք, և վերժանքեր:՝ Զ. Թագակչյանի

ԱԻԶ, տ. 267ա-11, Ա-ք 1970, գ. Տուրքլու,
բ-ց.՝ Սաթենիկ Կիրակոսյան, 55 տ.

♩ - 160

Որ - դի Աս - տը ծան կենդա - նի, օրի - նապլ տ - մե - նայ - նի,

Ով, բա - րի առ - քըն - նի,

Ծը - նունդ բա - րի քեզ ծա - գեց առ - նըշ - վի նը - շի - լու,

Օ - դոր - մո - քյուն բո փա - ոսց,

Հա - լի է փա - ոսց բնդ - դեմ,

Ջրն շի - նուն փառք, խոր - դի կա - կան

Քր - դուկ (հիշ) - լե փառ կենդա - նա - դի - մո - քյուն, մահ առ - օր մե - ծո - քյուն...

Վախում ա խա - վարն հեզ - նա մե - զի,

Մե - զի մա - լա - լին ալի - չաց, բա - նըն ալի - չան ալի - չա,

Բա - րըլ ի Հը - բե - ա - լան, գը - նա ի զի - շե - բեն, տա - բեն ընդ տառ - նա - լանջ:

Քա - նա - լի չա - բե - բեն, հա - լա զի (հա - ա - տա - քյան,

Եվ բա - գա - վա - լըն բե - բեն բո բա - լի՛ն,

Ողջ կե - ցու - ցա - նեն գուն - ալի չա - լոց

Բա - գուն օ - դոր - մյա, ա - մե - նայ - նի, ա - մե - նայն ուր - մաք,

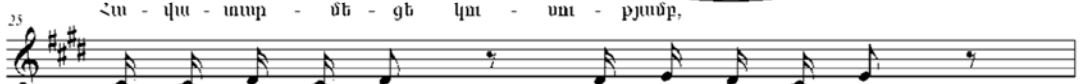
Օրի - նյուլ ի բոր - ձուն Քրիս - տոս,

2

22  Ա՛ - մեն...

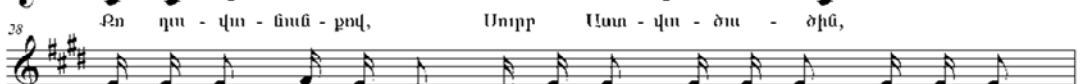
23  Ով գա - նով ա - փրչ - տակ - վե - ցավ

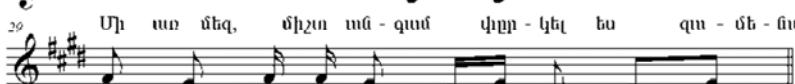
24  Հա - վա - տար - մե - ցե կա - տա - րյո՞ւմբ,

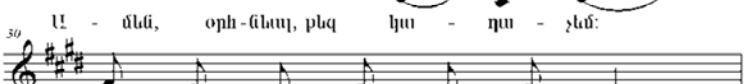
25  Աստ - ված, մարդ ծը - նալ և խա - դավ մնա - ցեք,

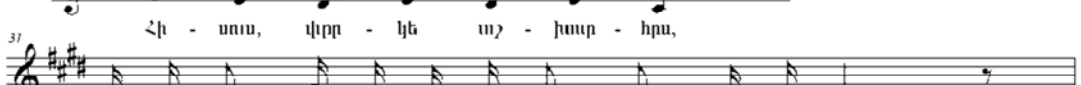
26  Ըն - դու - մե - լի տ - րա պաշա - րու - մու - - - րյո՞ւմ,

27  Զո դու - վա - նան - քով, Սուրբ Աստ - վա - ծա - ծին,

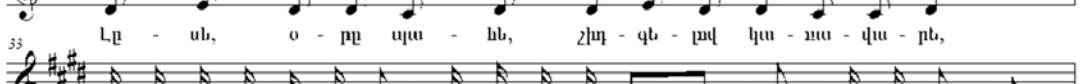
28  Մի առ մեզ, միշտ աճ - գամ փրչ - կել ես զու - մե - նայն վը - տան - գից,

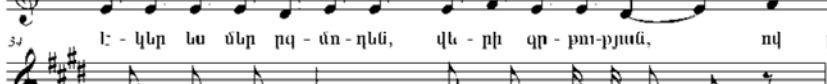
29  Ա՛ - մեն, օրհ - նեալ, քեզ կա - դա - չեմ:

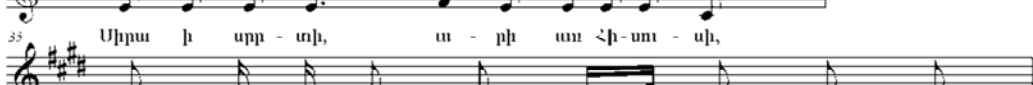
30  Հի - սուս, փրչ - կե աշ - խար - հրա,

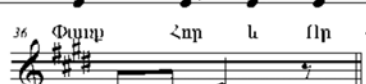
31  Ա՛ - մեն օր հրեշ-տակն Աստ - ծո, ին - ձի պա - հա - սրան,

32  Լը - սե, օ - րը պա - հե, շիղ - գե - լով կա - տա - վա - րե,

33  Է - կեր ես մեր բզ - մո - դեն, վե - րի գր - բու-րյո՞ւմ, ով քաղ-ցրա-կույ - պա,

34  Սիրա ի սրբ - ալի, ա - րի առ Հի-սու - սի,

35  Փայր Լոր և Ռո - դայն և Հո - գուն սրբ - բույն,

36  Ա՛ - մեն

37  Կե - րե - վար և օրհ-նեազ մեզ վա - տա - վար - յալ և օրհ - նեալ,

38

39

40

Ի Սուրբ Կույս Աստ - վա - ծա - ծին Մար - յամ, մայր Բրիս - տա - սին,
 Մա - տունք ա - դա - չու - նքս թու - վաւ և Աս - ար - ծոյ մե - թո,
 Փրկ - կե մե - գի փոր - ձու - քոյն - նե և ու - մե - նայն վր - աւոն գից մե - թոց:

Որդի Աստծուն կենդանի, օրինալ ամենայնի,
 Ով, բարի անքննի,
 Ծնունդ, բարի քեզ ծագեց աննշվի նշիլու,
 Օղորդության քո փառաց,
 Հսկիլ է փառաց ընդդեմ,
 Ձնշինան փառք, խորի կական
 Բրդակ (հ)իշյս փան կենդանադիմություն,
 մահ անձի մեծություն...

Վախն ու խավարն հեզնա մեզի,
 Մեզի մարախին ուխտաց, բանն ուխտն ուխտ,
 Բարդ ի Հրեական, գնա ի գիշերեն,
 տարեն ընդ տարնայանց:

Քանայի չարերեն, հարա գի (հ)ուսատության,
 Եվ քաղաքորն բերեն Զո քարիճ,
 Ողջ կեցուցանեն զանտի չարաց
 Բազում օղորմյա, ամենայնի, ամենայն ուրմար,
 Օրինյալ ի բարձուն Բրիստոս,
 Ամեն...

Ով զանով ափշտակվեցավ
 Հավատարմեցե կուսությունք,

Աստված, մայր ծնող և խաղաղ մնացեք,
 Ընդունելի արա պաշտպանություն,
 Զո դավանանքով, Սուրբ Աստվածածին,
 Մի առ մեզ, միշտ անգամ փրկել ևս
 զամենայն վտանգից,

Ամեն, օրինալ, Զեզ կաղաչեմ:
 Հիսուս, փրկե աշխարհս,
 Ամեն օր Հրեշտակն Աստծու, ինձի պահապան,
 Լսե, օրը պահե, շիղզե ու կառավարե,
 Էկեր ևս մեր զմողեն, վերի գթության,
 ով քաղցրակույսիս,

Սիրտ ի սրտի, արի առ Հիսուսի,
 Փառք Հոր և Որդույն և Հոգուն սրբույն, ամեն:
 Կերևար և օրինալ մեզ փառավորյալ և օրինյալ,
 Ի Սուրբ Կույս Աստվածածին Մարյամ,

Մայր Բրիստոսին,
 Մատունք աղաչանս բափա և Աստծոյ մերոյ,
 Փրկե մեզի փորձությունն և ամենայն
 վտանգից մերոց:

Չայնագրուք. և վերծանուք.' Չ. Թագակչյանի

ԱԽՁ, տ. 267ա-10, Ա-ք 1970, գյ. Տուրցլս
բ-գ.՝ Մարենիկ Կիրակոսյան, 55 տ.

$\text{♩} = 120$

2 Մե - դայ Աս - տը - ծու, մե - դա.
3 հոս - տո - վա - միմ քում տ - ու - ջի՝ Աստ-ծու,
4 Ա - մե - նայն կա - լա - յի և և - լա - նա - հի
Մոյ - քում միշտ կույս Աստ - վա - ծու-ծին ե - լա - նե - լի:
6 Մը - քա - յեկ հրեշ տա - կա - պե - տի ե - լա - նե - լի՝ Օ - հաճ մեա Մը - կըր տիչ,
8 Սըր - բոց ո - ու - քե - լոց՝ Ե՛ր Դեո - քոս Ե՛ր Դո - դոս,
10 Ավ սըր - քե - քում մեր՝ Գրի - գոյ Լա - սա - վա - լիչ,
11 Ավ ա - մե - նից սըր քոց և ա - ու - ջի քո Հայր սաղր,
12 քում - զի մե-դա, իշ - լա - նա - րյուն,
13 Բա-րին է գործք քո, Հայր ին - ծի և Հայ - բող հա - յին զհա - մա:
14 Ա - դա - չեմ զե - լա - նե - լի Մը - քա - յեկ հրեշ-տա - կա - պե - տին,
15 զե - լա - նե - լի Օ - հաճ մեա Մը - կըր - տիչ,
16 Սըր - բոց ա - ու - քե - լոց՝ Ե՛ր Դեո - քոս Ե՛ր Դո - դոս,
17 Ավ սըր - բոյն մեր՝ Գրի - գոյ Լա - սա - վա - լիչ,

2
17

Եվ գա - մե - նայն Մուրր և գրեզ Հայր ա - դոք - յալ՝
վա - արն Տեր Աստ - ված մեր...
Ա - մեն:

Մեղայ Աստծու, մեղա,
Խոստովանիմ Բո՛ւմ առաջի Աստծո՛ւ՝
Ամենայն կարողի և Երանուհի
Մայրամ միշտ Կույս Աստվածածին երանելի:
Միբայեկ հրեշտակապետի երանելի՝ Օհաննես Մկրտիչ,
Սրբոց առաքելոց՝ և՛ Պետրոս, և՛ Պողոս,
Եվ սրբերուն մեծ՝ Գրիգոր Լուսավորիչ,
Եվ ամենից սրբոց և առաջի քո Հայր Մուրր, քանզի մեղա, իշխանություն,
Բարին է Գործ քո՝ Հայր ինձի և Հայրդ հային զհասնող:
Աղաչեմ զերանելի Միայեկ հրեշտակապետին, զերանելի Օհաննես Մկրտիչ,
Սրբոց առաքելոց՝ և՛ Պետրոս, և՛ Պողոս,
Եվ սրբոյն մեր՝ Գրիգոր Լուսավորիչ,
Եվ զամենայն Մուրր և գրեզ Հայր աղոթյալ՝ վասն Տեր Աստված մեր...
Ամեն:

10. ՕՀ, ԻՆՉ ՍԱՐՍԱՓ ՏԻՐԵՅ ԵՐԳԻՐ

Չայնազյուր. և Վերձանուր.՝ Զ. Թագակչյանի

ԱԻԶ. տ. 268ա-9, Ա-ք 1970, գլ. Տուրցխ

♩ - 220

ր-գ.՝ Սարենիկ Կիրակոսյան, 55 տ.

Օ-հ, ինչ սար - սարի տիրեց եր - գիր,
 Երբ որ մեր Տի - րոջ մատ - նե - ցին:
 Բռ - ար ժա - դավ - խառը և - րին,
 Թե մեր Փր - կիչ խաչ ես - նե - ցին:
 Դը - դան մի մարդ տա - սը ոս - կով
 Լ - րե - դու, խ - կուն դու - ցի:
 Տը - վեց մա խառը, մատ նեց ըզ - մա,
 Փոխուն եր - դում րա - կոզ րա - մա:
 Գի - չեր պա - խոց, մեջ՝ ուր - բա - րի,
 Պար - տեզ սի - րան Գեթ - սե - մա - մի,
 Պու - թլան - զի մեջ կար չորս եր - գի,
 Մեկ էլ մա - լար Աստ - վա - ծար դի:
 Ի - րեք ան - ծրն եե - ու - մա - լիս

2
53

Ի - սաա գր - - - նաց հետ Գա - լի - լի:

57

Ի - սուսերը որ ստունձ - նու - - - ցով

61

Մըտ-քե - քը նը - քա եր - կինք հա - սուն:

65

Ա - ուով քո - ժուկ, Հայր իմ, ա - սուց.

69

Մար - մի-նրա տը - - - կար, հո-գիս՝ հո - ժար:

73

Ծըմ - կի չո - քած Մայր Աստ - - - ված

77

Ա - դու - չում էր մե - դա - վո - - - րաց:

81

Ռ՞ր է Ա - - - ին, օս - կին, ա - սին.

85

Ռ՞ր է հաղ - մըն այս աշ - խար - եի,

89

Այս - ծա - ու - թի տեքս-վը - նա - - - քը

93

Ել - խա - - - դամ ա - մեն կեր - - - պըս:

96

Բայց հի - մու տը խոր եմ... Հեմկու - րող էլ...

100

Հայր Աստ - ված՝ տա՛ր կա - րա - դու - քյուն,

104

Օր - թի Աստ - ված՝ տա՛ր ի - մուս տու - րյուն,

109

չո - գի Մայր Աստ - ված՝ տա՛ր ա - ռող - քո - քյուն,

113 3

Բան - տար-կե - լոց՝ ա - զա - առ - քյուն

117

Հի - վուն - դա - նոց՝ ու - ոռղ - ջու - քյուն,

121

Թա - զու - վո - լոց՝ ինքնու - տու - քյուն,

125

Ե - կե - դե - - - ցոց՝ սլոյ-ծու - տու - քյուն:

Օ~հ, ինչ սարսափ տիրեց Երզնի,
 Երբ որ մեր Տիրոջ մատնեցին:
 Բոլոր ժողով-խոսք Լրին՝
 Թե մեր Փրկիչ խաչ հանեցին:
 Գղամ մի մարդ տասը ոսկով՝ արեղա, իսկամղացի,
 Տվեց նա խոսք, մատնեց զնա, փոխան երդում սկզբանա:
 Գիշեր պախոց, մեջ՝ ուրբարի,
 Պարտեզ, սիրուն Գեթեմանի,
 Պարտեզի մեջ կար չորս հոգի,
 Մեկ էլ մոլոր Աստվածորդի:
 Իրեք անձն՝ հեռանալիս,
 Իսուս զընաց հեռ Գալիլե:
 Իսուս երբ որ առանձնացավ
 Մտերբր նրա երկինք հասան:
 Առավ քաժակ, -Հայր իմ, -ասաց,
 -Մարմինըս տըկար, հոգիս՝ հոժար:
 Ճնկի չորսուժ Մայր Աստված
 Աղաչում էր մեղավորաց:
 -Ո՞ր Լ Ալին, օսկին, -ասին,
 Ու՞ր է հողմն այս աշխարհի,
 Այս ծառերի տերևները,
 Որ խաղան ամեն կերպս...
 Բայց եիմա տխուր և՛... Չեմ կարող Լ...
 Հայր Աստված՝ տո՛ւր կարողություն,
 Օրբի Աստված՝ տո՛ւր իմաստություն,
 Հոգին Սուրբ Աստված, տու՛ր առողջություն,
 Բանտարկելոց՝ ազատություն,
 Հիվանդանաց առողջություն,
 Թագավորաց՝ խելք հաշտության,
 Եկեղեցոց՝ պայծառություն:

11. ՓՐԿԻՉՆԵՐ ԳԱՆ

Չայնագրուր.՝ Հ. Պիկիչյանի,
վեկտոր.՝ Զ. Թագակչյանի

ԱԽՉ, Հ.Պ.Ֆ. տ. 5ա-6, Վր. Հանրապ. ք. Այսալցխա 1999,
բ-ց.՝ Գոհար Անդրանիկի Սրապյան, 87 տ.

♩ - 110

Փրկ - ւիչ - նե՛ր գա՛ն, ի՛նձ՝ Որ - ցի՛ն Աս - տը - ծա՛

Ի՛ղ - ձի՛ հա - զի - ն - քի՛ն սր - բա - սր - բն - լա՛

Գա՛ն - ձե՛ր քա - ղե՛ր, Հո - վի՛ վին մե՛ր մե - ծը.

Բն-քա՛նն ի, քա՛յս, հա - վա՛ստ Սուրբ հա - զի՛ն սն - կեղծ:

Բա - քի քա՛յս, քա - քի քա՛յս,

Բա - քի քա - քի մե՛ր աշ - խա - քա՛նն:

Հըն - չե - ցե - քա՛նն տա - վի՛ղ - նե - քա՛նն,

Հըն - չե - ցե - քա՛նն տա - վի՛ղ - նե - քա՛նն,

Դա՛ դա՛ն - ջե - ցե - քա՛նն գա՛ն - զե - քա՛նն,

Ա - վե - աի՛կ - նե - քա՛նն մե՛ր աշ - խա - քա՛նն - ճը...

Հա - լե՛կ է մե՛ր Տե - րա՛ն...

Բա - քի քա՛յս, քա - քի քա՛յս - լա՛նն - լա՛նն

Մե՛ր աշ - խա - քա՛նն մե՛ր հար կա՛նք է քե - լա՛նն,



Փրկիչներ զան, ինձ՝ Որդին Աստծու
 Իդժը՝ հոգիներին սրբապրկու,
 Գանձեր քաղեք, Հովիվին մեր մեծ,
 Բերում է լույս, հավատ՝ Մուրը հոգին անկեղծ:
 Բարի լուր, բարի լուր,
 Բարի լուր մեր աշխարհում:
 Հնչեցեք տավիղներ,
 Հնչեցեք տավիղներ,
 Դողանջեցեք զանգեր՝
 Ավետիկներ մեր աշխարհում...
 Հայկ և մեր Տեր...
 Բարի լուր, բարի լուրը
 Մեր աշխարհում մեր կյանք է բերում,
 Մուրը կյանք, մեր աշխարհում:

12. ԱԼԵԼՈՒՅԱ, ԱԼԵԼՈՒՅԱ.

ՏԵՐ, ՔՐԻՍՏՈՍ

Զայնագրուր. Հ. Պիկիչյանի,
վերծանուր.՝ Զ. Թագակչյանի

ԱԻԶ Հ. Պ. Ֆ., ա. 5ա-5, Վր. Հանրապետ. ք. Ախալցխա,
ր-ց.՝ Գոհար Անդրանիկի Սրապյան, 87 տ.

♩ - 110

Ա - լե - լու - յա, ա - լե - լու - յա - հա:

17 Տեր, Քրիս - տոս, քո փառ - քր - դք մեծ է,

24 Ա - լե - լու - յա, ա - լե - լու - յա:

30 Դու՛ն գը - դա - թե մե - լի,

33 Ա - լե - լու - յա:

42 Տեր, Քրիս - տո - հոս, քո փառ-քրդ մեծ է,

48 Ա - լե - լու - յա, ա - լե - լու - յա:

56 Տեր, Քրիս - տոս, քո - ցիւր գիւր - կր - դք,

63 Դա - թե ծա - րե - ցալ մե - դա - վա - թը

68 Աստ - վա - ծած - նիմ օրի - նոս - քո - վը լու - սա - վոր - վալ խա - փա...

75 Ա - լե - լու - յա, ա - լե - լու - յա:

82 Դու՛ն ինձ՝ ել - նիմ քեզ ծա - ու,

88 Եղ - փում եմ, ապ - լեմ ես քո սի - լա - վոր,

93 Դու՛ն ես ի - մե մի - ալ իմ փոր - կի - չք.

Ա - լե - լու - յա, ա - լե - լու - յա:

2

100

110

Տեր Հի - - - տա՛հ - - - ալլա - վա - - - կան,
 Եր - ջա - - ճիկ ե - - - մե քա - - - լա - - - յե - - - սի - - - ախ - - - ալա - - - լալի...

Հայնսգրությունը ընդհատված է:

Ալելույա, ալելույա:
 Տեր, Քրիստոս, քո փառքդ մեծ է,
 Ալելույա, ալելույա:
 Դու՛ն գղար մեզի,
 Ալկույա:
 Տեր, Քրիստոս, քո փառքդ մեծ է,
 Ալկույա, ալկույա:
 Տեր, Քրիստոս, բացիր գիրկդ,
 Դարձյալ եզավ մեղավորը
 Աստվածածնին օրհնանքովը
 յուսավորվա՛յ խավարս...
 Ալկույա, ալկույա:
 Դու՛ն ինձ՝ ելնիմ քեզ ծառա,
 Նրդվում եմ, ապրեմ ես քո սիրովդ,
 Դու՛ն ես իմ միակ իմ Փրկիչը:
 Ալելույա, ալելույա:
 Տեր Հիստոս՝ հույսդ պատվական,
 Նրջանիկ եմ քո յույսի ախարորովդ...

13. ՃՐԱԳ, ՃՐԱԳ ՃՇՄԱՐԻՏ

Ջայնագրութ.՝ Հ. Պիկիչյանի
վերծանութ.՝ Զ. Թագակչյանի

ԱԻՋ, Հ.Պ.Ֆ., տ. 5ա-1, Վր. Հանրապետ., ք. Ախալցխա,
բ-ց.՝ Գոհար Անդրանիկի Մրապյան, 87 տ.

♩ - 120

Ճր-առգ, ճր - առգ ճր - մա - թիտ,
 5 ճր - մակ հա - ցը Մար - աի - յա - սին
 9 Հա - վար - վե կը՝ Բը - թիս-տա - սից:
 13 Եր - նեկ, եր - նեկ Լն ծա - տին՝
 17 Ե - թա - սա - վե - մը շի - նե - - - ցին,
 21 Պիտ - դած ծա - որ տրն - կե - ցին:
 25 Էն մայ - թի - կին ա - սա դառ գա,
 28 Աշ - քի կը - թա - կո՝ լառ տա:
 32 Մեր տառն, Հի - տառ, թա - մրն
 36 Բոր - վա - որ Լը - ղի - կից կա - լաց Լը,
 41 Գա - վա - գա - մրդ դառ - մից փա - կաց Լը:
 46 Էր - որ - կից կա - լա՝ թար կոյ - թի,
 50 Դոր - սից կա - լա - որ՝ փեղ կոյ - թի,

2

54

 Հու - րը գը - ցեմ՝ հաւ - րը չը - տա - նի,

58

 Դու-րը գը - ցեմ՝ ճու - րը չը - տա - նի,

63

 Դա - տաւ - տա - նիլ է - ճը կա - նի:

Դրագ, ճրագ ճշմարիտ,
 Ճշմակ հացը Մարտիրոսին՝
 Հաւաքվե կը Քրիստոսից:
 Երեւեկ, երեւեկ Լն ծառին՝
 Երեսաղեն շինեցին,
 Պտղած ծառը տնկեցին:
 Էն մայրիկին առա ղուս գա,
 Աչքի կրակը՝ լուս տա:
 Մեր տունը, Հիսուս, քունն է,
 Բուրվառը երդիկից կախոց էր,
 Գաղազանդ դռնից փակոց էր:
 Էրդեկից կալողը՝ քաղ կղրի,
 Դրսից կալողը՝ փեղ կղրի,
 Հուրը գցեմ՝ հուրը չտանի,
 Դուրը գցեմ՝ ճուրը չտանի,
 Դատաստանդ էն կանի:

14. ՃՐԱԳՆԵՐԸ ՎԱՌԵՑԻՆ

Չայնոգրուր.՝ Հ. Պիկիչյանի
վերձանորդ.՝ Զ. Թախակչյանի

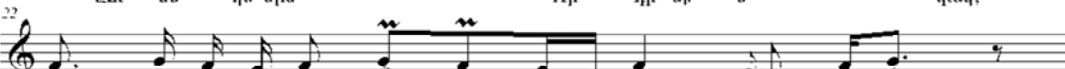
ԱԽԶ, Հ.Պ.Խ. տ. 5ա-2, Վր. Հանրապետ., ր. Ախալցխա 1999,
ր-գ.՝ Գոհար Անդրանիկի Սրապյան, 87 տ.

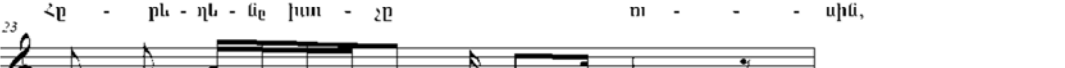
- 120

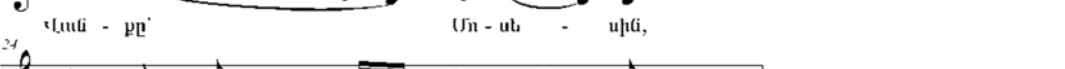
ճը - րագ - նե - րը վա - ու - ցին,
 Չա - րե - րը խո - վառ - վե - ցում,
 Բա - ա - րին կա սար - վե-ցավ,
 Ինձ Աստ - ված ու - րա - խա - ցավ:
 Մայր Աստ - վա - ծա - ծի - նը կայս Է,
 Հա - գով, մար - մը - նով րոյս Լ.
 Կա - պել է - րե լա - սե - դե - նին կա - մա - րը,
 Հա - գիս՝ պա - հե քեզ հա - մար:
 Տա՛ր, ինձ ի - մաս - տում,
 Էր - րամ ա - նե - մ, րա - րա - րում,
 Հա - գիս առ - նի առ - րա - յո - րում:
 Օգ - նե, Հի - տա,
 օգ - նե, Զրիս - տա,
 Գե-րեզ-մո - նին տերն Լ - ր, Զրիս - - - տա,

21

 Լու - սե - դե-նին Որ - դի-նը ե - - - - կալ,

22

 Հը - րե - դե - նը խո - չը ու - - - - սին,

23

 Վան - քը՝ Մո - սե - սին,

24

 Ըոր - ջու - ր՝ Քը - լիս - տո - սին:

25

 Ա - նու-նը՝ Հի - սաա Քրիս - - - - տաա:

Երագները վառեցին,
 Չարերը խափանվեցան,
 Բարին կատարվեցավ,
 Իմ Աստված ուրախացավ:
 Մայր Աստվածածինը կույս է,
 Հոգով, մարմնով յույս է,
 Վապեկ էր յուսեղենին կամար,
 Հոգիս՝ սլափե քեզ համար:
 Տու՛ր, ինձ իմաստ տու՛ր,
 Լըքամ անեմ բարություն,
 Հոգիս տանի արքայություն:
 Օգնե, Հիսուս, օգնե Քրիստոս,
 Գերեզմանին տերն էր Քրիստոս,
 Լուսեղենին Որդին եկավ
 Հրեղեն խաչը առին,
 Վանքը՝ Մոսեսին,
 Ըուրջալը՝ Քրիստոսին:
 Անունը՝ Հիսուս Քրիստոս:

15. ՏԷՐ ՈՂՈՐՄՆԱ

Քհ. - Ի սուրբ, ի սուրբ պատուական:

Համառոտ ծանր Բ.Չ. Andante sostenuto *Ն. Թուրքեան, ՉԵՄՊ 1878-2012. էջ 96*

ՏԷր ու - դար - մեա, ՏԷր ու - դար - մեա, Fine

ՏԷր ու - դար - մեա, ՏԷր ու - դար - մեա:

Ա - րի Աս - տուծ հար - ցըն մե - րոց,

Որ ա - ստ - ունդ ես մե - դե - րոց.

Հաս յօգ - նու - րին ծա - տա - յից րոց, Da capo ai Fine

Լեր օգ - նա - կան ազ - գիս Հա - յոց:

ՏԷր ողորմեա, ՏԷր ողորմեա,
 ՏԷր ողորմեա, ՏԷր ողորմեա:
 Արի Աստուծ հարցն մերոց,
 Որ ապաւենդ ես մեղեւոց.
 Հաս յօգնութիւն ծառայից րոց,
 Լեր օգնական ազգիս Հայոց:

17. ՍՈՒՐԲ ԵՍԹԵՐ ԲԱՐԵԽՈՍՈՒԹԵԱՆ

Չայնագրուր.և վերծանուր.՝ Ջ. Թագակյանի

ԱԲԶ, տ. 266ր-6, Ա-ր 1970, գ. Աբուլ,
բ-ց.՝ Երվանդ Խանջյան, 81 տ.

♩ - 90

Սուրբ Ես - - - քեր բա - րե - լա - առ - քան

Օգ - նա - կան գա - ցիր եր - - - զիր,

Եվ ա - մե - նայն քե փութ - կոտ

Բա - րե - լա - առ, փա - - սըն

ծր - նա - դաց:

Խոսք՝ Օրչնա՛ առաջին սրբոց մերոց ճշմարիտ...

Աս - առ - ծո եր - կիր պա - - - գա - - - նիմ

Աս - առ - ցի քո, Տեր:

Տեր մեր ո - դոր - մեա,

Մեզ, Տե - րը, մեզ ճա - րա - հառ,

Տե - րը մեր, Տեր ո - դոր - մեա,

Տեր ո - դոր - - - մեա:

Սուրբ Եսթեր բարեխոսութեան՝
Օգնական գացիր երգիր,
Եվ ամենայն, քե փութկոտ
Բարեխոսման՝ վաւրն ծընողաց:

Խոսք - Օրչնա առաջին սրբոց մերոց ճշմարիտ:

Աստուծո երկիրսպազանիմ
Առաջի քո, Տեր:
Տեր մեր, օղորմեա,
Մեզ, Տերը, մեզ ճարահառ,
Տերը մեր, Տեր օղորմեա,
Տեր օղորմեա:

ТРАДИЦИОННЫЕ МОЛИТВЫ В МУЗЫКАЛЬНОМ БЫТУ ДЖАВАХКА

ЗАВЕН ТАГАКЧЯН

В 20-ом веке был организован ряд фольклорных экспедиций в Джавахк – один из девяти регионов Великой Армении, который ныне находится на территории Грузии. Собранный материал свидетельствует о том, что неотъемлемой частью народного песнетворчества джавахкских армян являются священные молитвы, которые можно разделить на две группы:

1. народные варианты песен св. Литургии Армянской Церкви;
2. музыкально-словесное творчество народных сказителей.

Записанный в исполнении Овсепа Саакяна «Отче наш» относится к первой группе. Он напоминает зафиксированный вариант Никогоса Ташчяна только словесно-текстовым строением. По мелодизации он другой и оценивается как самостоятельное сочинение. Другой пример этой группы – молитва «Аминь... Благословил и освятил»; во время церковного обряда она чаще исполнялась без мелодического сопровождения. Наша запись с мелодическим компонентом является единственным примером такого рода песен. Пример этой же группы «Тер, вогормя» («Господи, помилуй») мы сравнили с десятками вариантов записей Н. Ташчяна. И словесное, и музыкальное изложение нашей записи сильно отличается от ташчяновских примеров. Наш пример можно считать его отдаленным вариантом, своими мелодическими особенностями довольно близким к армянским лирико-эпическим песням.

Созданные информантами остальные 11 примеров делятся на два типа. К первому относятся молитвы «Да, был ты прахом...», «Помилуй, Господи», «Христос вошел в сад», «Сын Божий» и «Боже, прости», в основе которых лежат гиподорийские или гипоионийские лады без побочной опоры, где интонационный склад кадансовых оборотов, завершенных на ладовой основе, содержит чередование 2-06-07 (иногда и 05) ладовых ступеней. В них подчеркнутый декламационный словесный текст излагается в основном в **словесном стиле** и охватывает квартовый **ambitus**. Такое музыкально-речевое проявление названных священных молитв мы относим к сугубо региональным явлениям Джавахка.

Ко второму типу относятся молитвы «О... великий ужас овладел нами», «Пришли спасители», «Аллилуйя... Бог наш Христос», «Светоч, светоч истинный» и «Зажглись лампы», которые своим спокойным повествовательным изложением сходны с песнями армянских эпических сказов. Они в основном складываются в **смешанном** (слогово-внутрислогово-орнаментально-извилистом) стиле, где речевые многосложные слоги содержат богатые мелиз-

матикой обороты. Молитвы этой группы изложены в минорных ладах, распевная мелодика которых легко запоминается.

Вероятно, информанты, четко владея музыкально-речевым складом созданных ими песен, при каждом обращении к Всевышнему легко вариантно изменяли их до того, как мы их фиксировали.

Ключевые слова – Джавахк, народное песнетворчество, священные молитвы, орнаментально-извилистый стиль, **ambitus**, лирико-эпическая песня.

SACRED PRAYERS IN THE ARMENIAN FOLK MUSIC OF JAVAKHK

ZAVEN TAGAKCHIAN

This research is based on our collection of 20th century field recordings of sacred prayers from the Armenian community of Javakhk. In studying these sacred prayers we demonstrate that they are adaptations of and resemble local folk songs which can be divided into two distinct categories:

This research is based on our collection of the 20th century field recordings of sacred prayers from the Armenian community of Javakhk. The results of the study demonstrated that they are adaptations of and resemble the local folk songs which can be divided into two distinct categories:

1. Folk variations of the songs from the Divine Liturgy of the Armenian Apostolic Church
2. Completely new melodic-textual content composed by various informants.

From the first category, “The Lord’s Prayer”, sung by Hovsep Sahakian, bears textual resemblance to the version, documented by N. Tashchian, however, being entirely unique in its melodic content, it is considered as an independent composition. Another example from this category is the prayer “Amen... Blessings and Saints”, accompanied by a sacred ripidion – a liturgical fan in Eastern Christianity (*qshots* in Armenian). This example is a sung version of the prayer, traditionally performed as a recitation during the church ceremonies. “Ter Voghormia” of the same group differs from the dozens of variations of the prayer documented by N. Tashchian, but resembles the melodic forms and lyricism of the Armenian epic tradition.

The second category, composed by our informants, contains a total of 11 melodic prayers. Performed in either Hypodorian or Hypoionian modes, these pieces contain cadential figures that resolve on the upper 2nd degree or the lower 5th, 6th, and 7th degrees of the mode. These findings demonstrate the existence of a typical Javakhk-style idiom. Additionally, these pieces exhibit a syllabic text setting and a range encompassing a perfect-fourth.

The melodic style of these compositions also resembles the music of the epic tradition. Furthermore, these prayers are arranged by way of a mixed syllabic and melismatic structure, while some are performed in an ornamented melismatic fashion. Four of these prayers are sung in a minor mode and have a memorable melodic structure.

Key words – Javakhk, folk song, sacred song, prayer, ornamentation, range, epic songs.